

BUDOWNICTWO POLSKIE W LATACH 2009-2019

Stan bezpieczeństwa
oraz działalność Porozumienia
dla Bezpieczeństwa w Budownictwie

Porozumienie
dla Bezpieczeństwa
w Budownictwie

Budownictwo polskie w latach 2009-2019

Stan bezpieczeństwa oraz działalność Porozumienia
dla Bezpieczeństwa w Budownictwie

Porozumienie
dla Bezpieczeństwa
w Budownictwie

Raport „Budownictwo polskie w latach 2009-2019” powstał z okazji 10. rocznicy działalności Porozumienia dla Bezpieczeństwa w Budownictwie.

Raport na zlecenie Porozumienia przygotowała firma doradztwa strategicznego Bridge.

Autorzy raportu dziękują Państwowej Inspekcji Pracy za przekazanie niepublikowanych wcześniej danych.

Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie

Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie powstało w 2010 r. Stanowi wspólną inicjatywę największych generalnych wykonawców.

Celem działań jest ograniczenie liczby wypadków na budowach poprzez propagowanie kultury bezpieczeństwa, uświadamianie niebezpieczeństw związanych z pracą na budowie oraz zapobieganie ryzykom i wypadkom.

W ciągu 10 lat działalności Porozumienie wprowadziło w firmach członkowskich jednolite standardy BHP oraz zobligowało do ich przestrzegania także podwykonawców. Wspólnie z instytucjami publicznymi i branżowymi podnosi kulturę BHP. W październiku 2020 r. Porozumienie uzyskało wpis do KRS stając się formalnie związkiem pracodawców.

SYGNATARIUSZE POROZUMIENIA:

CZŁONKOWIE ZRZESZENI POROZUMIENIA:

POROZUMIENIE DLA BEZPIECZEŃSTWA W BUDOWNICTWIE

WE WSZYSTKICH FIRMACH POROZUMIENIA OBOWIĄDUJE:

- System obowiązkowych szkoleń BHP wraz z materiałami pomocniczymi
- Wspólny wzór wymagań BHP w umowach na podwykonawstwo, transport i świadczenie usług żurawiem wieżowym i szybkomontującym
- Wspólny wzór formularza i wytyczne dla Instrukcji Bezpiecznego Wykonania Robót
- Możliwość potwierdzenia kwalifikacji zawodowych zdobytych poza formalnym systemem nauki (powstaje)

POROZUMIENIE ORGANIZUJE:

- Tydzień Bezpieczeństwa w Budownictwie

POROZUMIENIE WSPÓŁPRACUJE Z:

- Centralny Instytut Ochrony Pracy
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
- Państwowa Inspekcja Pracy
- Pracodawcy Rzeczypospolitej Polskiej
- Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa
- Polski Związek Pracodawców Budownictwa
- Polska Izba Gospodarcza Rusztowań
- Stowarzyszenie Producentów Betonu Towarowego
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych
- Związek Zawodowy „Budowlani”
- Ogólnopolskie Stowarzyszenie Pracowników Służby BHP

Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie ma charakter otwarty, mogą do niego przystąpić firmy spełniające określone standardy oraz propagujące ideę bezpieczeństwa na budowie.

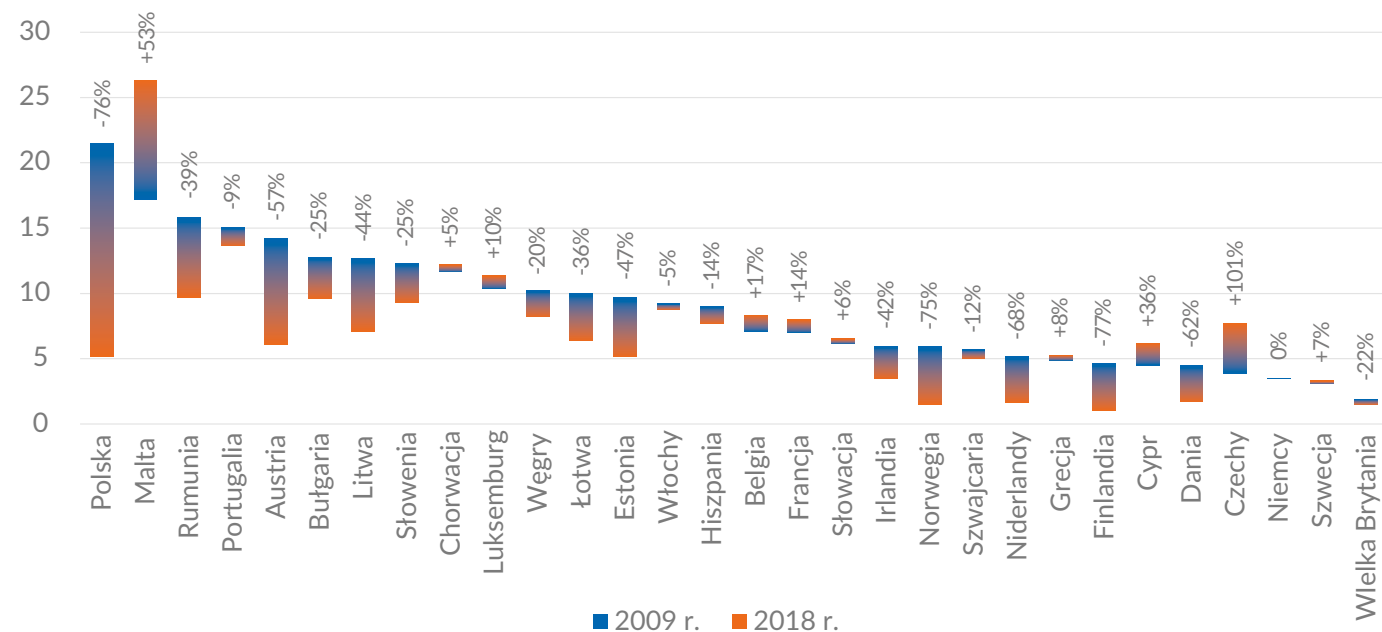
Polski sukces w poprawie bezpieczeństwa na budowach

Wypadki na europejskich budowach (2009 vs 2018)

Według danych Europejskiego Urzędu Statystycznego polskie budownictwo wśród wszystkich krajów Wspólnoty najbardziej poprawiło bezpieczeństwo na budowach. Polska z kraju o najwyższej liczbie wypadków śmiertelnych na 100 tys. zatrudnionych – 21,49 – znalazła się wśród państw o najniższym wskaźniku najpoważniejszych zdarzeń – 5,18. Poprawa nastąpiła w ciągu zaledwie 10 lat, od 2009 do 2018 r.

W tym czasie wyraźnie swoje statystyki poprawili także Austriacy, Rumuni, Estończycy, Litwini, Norwegowie, Holendrzy i Finowie. W kilku krajach wskaźnik śmiertelnych wypadków w 2018 r. był wyższy niż 2009 r., m.in. w Belgii, Francji czy Szwecji, ale najwyższy, bo ponad dwukrotny wzrost zanotowano w Czechach.

Wykres 1. Wypadki śmiertelne w budownictwie UE na 100 tys. pracowników (2009, 2018)

Źródło: Eurostat¹

¹ Dane dla Portugalii, Francji, Szwajcarii i Finlandii pochodzą z 2017 r. (zamiast z 2018 r.), a dla Chorwacji z 2010 (zamiast 2009 r.).

Skala oddziaływania Porozumienia dla Bezpieczeństwa w Budownictwie na polskim rynku

Firma badawcza Spectis opracowała raport „Firmy budowlane w Polsce 2020-2025”, w którym analizuje przychody 40 największych firm budowlanych. Z danych za 2019 r. wynika, że w pierwszej 10 rankingu znajduje się 8 członków Porozumienia a ich przychody stanowią 87 proc. przychodów 10 największych firm budowlanych w Polsce. Natomiast jeśli za punkt odniesienia przyjmujemy wszystkie 40 firm, to członkowie Porozumienia stanowią 56 proc. rynku – tyle wynosi udział ich przychodów w przychodach wszystkich firm.

Pozycja w rankingu	Nazwa firmy	Przychody 2019 (mln zł)
1	Grupa Budimex	7570
2	Grupa Strabag	4607
3	Porr SA	2332
4	Grupa Erbud	2313
5	Skanska SA	2067
6	Grupa Unibep	1660
7	Warbud SA	1641
9	Grupa Polimex Mostostal	1589
11	Grupa Mostostal Warszawa	1270
17	Mota-Engil Central Europe SA	802
18	Hochtief Polska SA	800

Źródło: Spectis, „Firmy budowlane w Polsce 2020-2025”

Jacek Leczkowski

Prezydent Porozumienia
dla Bezpieczeństwa w Budownictwie

Porozumienie
dla Bezpieczeństwa
w Budownictwie

Musieliśmy wziąć sprawy bezpieczeństwa w swoje ręce

W JAKICH OKOLICZNOŚCIACH 10 LAT TEMU POWSTAWAŁO POROZUMIENIE DLA BEZPIECZEŃSTWA W BUDOWNICTWIE?

Aż trudno uwierzyć, że to już dziesięć lat. Tym bardziej, że tak ambitny pomysł pojawił w szczycie światowego kryzysu w 2008 r., gdy inwestorzy zaczęli nerwowo łąpać się za portfele. Potem przyszedł czas dużych inwestycji w infrastrukturę przed Euro 2012. Rynek był rozgrzany do czerwoności, zaczęły się problemy z pozyskaniem podwykonawców. To był trudny czas na wdrażanie nowych zasad BHP. Wówczas zrozumieliśmy, że nie doczekamy się odpowiedniego momentu i musimy zacząć działać tu i teraz. Okazało się, że zarządy innych firm myślą podobnie. ERBUD dołączył do Porozumienia w 2014 r., gdy miało ono już fundamenty. Wspólnie zaczęliśmy budować strukturę i wyznaczać cele. Dziś mogę powiedzieć z pełnym przekonaniem, że to była właściwa i potrzebna decyzja.

DLACZEGO POWSTAŁO POROZUMIENIE I KTO JE STWORZYŁ?

Porozumienie powstało z troski o naszych pracowników. Do czasu powołania organizacji Polska była niechlubnym liderem w europejskich statystykach wypadków śmiertelnych. Nie mogliśmy tego zaakceptować. Po 10 latach

jesteśmy w czołówce europejskich krajów pod względem bezpieczeństwa na budowach. I będziemy pracować, aż liczba śmiertelnych wypadków spadnie do zera.

Inicjatywa Porozumienia nie doszłaby do skutku bez zaangażowania wizjonerów, takich jak pan Wiktor Piwkowski, przewodniczący Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa, który był pomysłodawcą całego przedsięwzięcia. Z kolei pan Tadeusz Zając, Główny Inspektor Pracy, aktywnie szukał sposobów rozwiązania problemu wypadków w budownictwie. Osobiście złożył prezesom największych firm budowlanych wizytę i propozycję współpracy. Wielki wkład w powstanie Porozumienia miał także pan Zbigniew Janowski, przewodniczący Związku Zawodowego Budowlani, który znany jest z działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa w budownictwie w Radzie Ochrony Pracy przy Sejmie RP.

JAKIE BYŁY NAJWIĘKSZE WYZWANIA W CZASIE POWOŁYWANIA POROZUMIENIA?

Firmy będące członkami Porozumienia na co dzień walczyły ze sobą o rynek, kontrakty i przetrwanie. Wyzwaniem było wznieść się ponad wynikające stąd podziały. To się udało, bezpieczeństwo jest naszym wspólnym celem. Pamiętajmy także, że wiele podobnych, równie słusznych inicjatyw umarło. Podpisane zostały listy intencyjne

i na tym się skończyło. Tymczasem Porozumienie działa już 10 lat. Naszym motorem napędowym jest osobiste zaangażowanie prezesów. Wyzwaniem było również utrzymanie zaangażowania przez cały czas. Wdrażanie nowych procesów organizacyjnych, praca nad postawą zarządu i decyzjami menadżerów pracujących na linii wymaga determinacji i wewnętrznego przekonania o słuszności kierunku działania. A nie jest to łatwe, gdy dla wielu klientów najważniejszym kryterium jest cena.

Kolejnym wyzwaniem było to, że spółki-członkowie Porozumienia funkcjonują w różny sposób. Doszliśmy do podobnych rozwiązań, ale każdy inną drogą. Zdarzało się również, że ktoś musiał zwolnić tempo, żeby inni mogli wdrożyć model działania i go dogonić. To niełatwe decyzje. Z czasem zaczęli to doceniać podwykonawcy. Musimy pamiętać, że małe firmy będące naszym kluczowym potencjałem nie mają takiego wsparcia profesjonalnych służb BHP jak my. Musimy im pomagać. Ich rozwój i świadomość bezpieczeństwa w dużej mierze zależy od nas.

CO UDAŁO SIĘ OSIĄGNĄĆ POROZUMIENIU?

Najważniejszym osiągnięciem jest spadek liczby wypadków na polskich budowach, mimo podwojenia liczby firm na rynku i olbrzymiego wzrostu liczby pracowników na budowach. Udało nam się osiągnąć ten efekt dzięki spój-

ności i wprowadzeniu jednakowych wymagań. Wypracowaliśmy i wdrożyliśmy jednolite standardy, podnieśliśmy poziom kultury nadzoru, szkolenia BHP są na coraz wyższym poziomie. Nasi podwykonawcy nie dyskutują z wymaganiami BHP, bo wiedzą, że u każdego sygnatariusza będą one takie same. Bezpieczeństwo przestało być tematem tabu w rozmowach handlowych z naszymi podwykonawcami i usługodawcami.

JAKIE WYZWANIA STOJĄ PRZED POROZUMIENIEM W NAJBLIŻSZEJ PRZYSZŁOŚCI?

Kamieniem milowym w działalności Porozumienia w najbliższym czasie będzie nadanie osobowości prawnej naszej inicjatywie i wykorzystanie możliwości z tym związanych. Będziemy działać również na rzecz rozwoju postaw przywództwa w zakresie bezpieczeństwa wśród nadzoru realizacyjnego. Planujemy także wdrożenie wytycznych dotyczących zabezpieczeń zbiorowych przed upadkiem z wysokości. Nadal będziemy zabiegać o zmiany w prawie, wprowadzające konieczność uwzględnienia kwestii BHP na etapie projektu.

Andrzej Kwaliński

Główny Inspektor Pracy

PIP i Porozumienie razem na rzecz poprawy bezpieczeństwa

Budownictwo od wielu lat, obok przemysłu przetwórczego, jest tą branżą, w której zdarza się najwięcej wypadków przy pracy. Jednak porównując dane z lat 2009 i 2019 można zauważyć, że liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy w budownictwie uległa znacznemu zmniejszeniu. Ten sukces wynika z jednej strony z wielokierunkowych działań Państwowej Inspekcji Pracy, a z drugiej z dobrej współpracy PIP z organizacjami branżowymi. Wśród nich należy wyróżnić Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie.

Intensywne działania kontrolne i prewencyjne PIP prowadzone od lat na rzecz bezpieczeństwa pracy na budowach przynoszą efekt w postaci likwidacji wielu zagrożeń dla życia i zdrowia pracowników budowlanych. Jednak brak faktycznego zaangażowania części pracodawców w budowanie kultury bezpieczeństwa stanowi znaczącą barierę w procesie tworzenia bezpiecznego środowiska pracy. Potwierdzeniem tego jest wyraźnie mniejsza liczba nieprawidłowości w obszarze BHP, występująca na tych budowach, na których prace realizują specjalistyczne firmy budowlane, z wieloletnim doświadczeniem w branży, posiadające dobrze zorganizowaną służbę BHP. Do takiego stanu przyczyniła się także w dużym stopniu dobra współpraca inspektorów pracy z generalnymi wykonawcami oraz inwestorami. W tym kontekście należy

podkreślić, że duży wpływ na poziom bezpieczeństwa na polskich budowach mają inicjatywy Porozumienia dla Bezpieczeństwa w Budownictwie, dzięki upowszechnianiu wysokich standardów bezpieczeństwa, w tym wprowadzaniu systemowych rozwiązań z dziedziny BHP oraz prowadzeniu, wspólnie z PIP, działalności edukacyjno-szkoleniowej.

Mimo poprawy bezpieczeństwa na polskich budowach PIP na bieżąco monitoruje sytuację w tym obszarze i wskazuje nowe zagrożenia. Od kilku lat stwierdza się znaczny wzrost przypadków świadczenia pracy na budowach przez pracowników z innych krajów (posiadających wykształcenie i kwalifikacje zdobyte we własnym kraju, niekoniecznie w branży budowlanej). Nieodpowiednie przygotowanie zawodowe, inna kultura pracy, nieznanomość języka polskiego – to wszystko utrudnia komunikowanie się z pracownikami, co ma istotny wpływ na bezpieczeństwo pracy.

Poważnym problemem na polskich budowach jest także duża liczba podmiotów wykonujących prace na terenie jednej budowy. Występują wówczas trudności z nadzorem i koordynowaniem pracy wielu wykonawców, co skutkuje rozmyciem odpowiedzialności za stan BHP podczas realizacji całego projektu budowlanego. Dodatkowo, w branży budowlanej dominują mikroprzedsię-

biorstwa oraz małe zakłady pracy, walczące o kontrakty, często kosztem ceny świadczonych usług, co przekłada się na oszczędzanie na bezpieczeństwie.

Istotny problem stanowi też brak odpowiedzialności prawnej inwestora w zakresie bezpieczeństwa pracy, zarówno na etapie projektowania, jak i w trakcie realizacji budowy. Obniżanie wartości kosztorysowej robót budowlanych, leżące w interesie inwestora, przy braku odpowiedzialności po jego stronie za bezpieczeństwo robót prowadzonych na budowie, wymusza szukanie przez wykonawców oszczędności. Skutkuje to obniżeniem poziomu bezpieczeństwa pracy, a w konsekwencji wpływa na wysoki poziom wypadkowości.

Obecnie największymi wyzwaniem stojącymi przed firmami budowlanych są m.in. brak wykwalifikowanych pracowników, konieczność zatrudniania obcokrajowców, duża rotacja pracujących oraz nowe czynniki ryzyka funkcjonowania, jak obecność koronawirusa. Z tego powodu ważne, oprócz zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, stało się podejmowanie przez pracodawców działań ograniczających ryzyko zakażenia nowym czynnikiem biologicznym.

Podsumowując, dla Państwowej Inspekcji Pracy sektor budownictwa będzie zawsze bardzo ważny i będzie podlegał nadzorowi w zakresie zapewniania pracującym odpo-

wiednio wysokiego poziomu bezpieczeństwa pracy. Podejmowane przez nas wysiłki będą realizowane poprzez ukierunkowane kontrole i przygotowywanie inicjatyw prewencyjno – promocyjnych. Będziemy także wspierać systemowe działania naszych partnerów społecznych i instytucjonalnych, w tym działania Porozumienia dla Bezpieczeństwa w Budownictwie w zakresie budowania wysokiego poziomu kultury pracy. Potwierdzeniem skuteczności naszych inicjatyw jest zmniejszenie liczby poszkodowanych w wypadkach przy pracy w budownictwie na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia.

Tadeusz Zając

Główny Inspektor Pracy
1999-2002, 2008-2011

**Stawką jest
ludzkie życie**

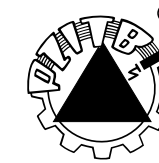
Ponad 10 lat temu jako Główny Inspektor Pracy udałem się osobiście do prezesów największych firm budowlanych w Polsce, aby porozmawiać z nimi na temat poprawy bezpieczeństwa na budowach. To byli najlepsi menadżerowie w kraju, ale jeszcze kilka lat wcześniej byli postrzegani jako ludzie kierujący się wyłącznie zyskiem. Tymczasem ja spotkałem się z dużym zrozumieniem i zaangażowaniem godnym docenienia. Mieli świadomość, że poprawa bezpieczeństwa na budowach to zadanie niewykonalne dla jednej firmy i trzeba działać wspólnie. Dziś po 10 latach cieszę się, że wytrwali mimo konieczności podejmowania nieraz bardzo trudnych decyzji. Kiedy 10 lat temu razem z panami Wiktorem Piwkowskim i Zbigniewem Janowskim myśleliśmy o strategii działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa w budownictwie, byliśmy optymistami. Jednak to, co udało się osiągnąć między innymi dzięki działaniom Porozumienia, przerosło nasze oczekiwania. Polska 10 lat temu miała najgorszy wskaźnik wypadków śmiertelnych w budownictwie na tle całej Europy. Dziś jesteśmy w czołówce pod względem bezpieczeństwa. Cieszę się, że inwestorzy w sposób widoczny włączają się w inicjatywę. Jest jeszcze dużo do zrobienia, wszyscy uczestnicy procesu budowlanego muszą połączyć siły – stawką jest ludzkie życie.

Branża budowlana od zawsze stała przed dużymi wyzwaniami, związanymi z bezpieczeństwem i nie tylko. Jest też bardzo ważnym sektorem gospodarki, od kondycji tej branży zależy praca dla wielu ludzi zatrudnionych w innych dziedzinach np. transporcie, produkcji materiałów i wielu innych. Budowlańcy często pracują na naszych oczach, ale z reguły nie zastanawiamy się jak skomplikowanym procesem jest budowa wysokościowca, stadionu czy ulicy w środku miasta. Na budowach pracują ludzie zdolni do wielu poświęceń, ciężkiej pracy fizycznej z daleka od domu. Występuje tam wiele uciążliwych i szkodliwych czynników: zapylenie, hałas, wibracje. Społeczeństwo postrzega pracowników budów jako tych zakurzonych w ochlapanych tynkiem ubraniach bez większej refleksji na temat ryzyka, jakie wiąże się z tak ciężką pracą.

Wiktor Piwkowski

Przewodniczący Polskiego Związku Inżynierów
i Techników Budownictwa w latach
2005-2008, 2008-2012

**Bezpieczeństwo
jako zobowiązanie
moralne**

Mija 10 lat działalności Porozumienia dla Bezpieczeństwa Pracy w Budownictwie. Celowo używam pierwotnej nazwy Porozumienia, aby w ten sposób podkreślić czas, który upłynął od 2010 r. i mieć pretekst do retrospekcji. W 2005 r. uczestniczyłem w posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa Pracy w Sejmie. Rozpatrywano sprawę bezpieczeństwa w budownictwie, które w ilości wypadków śmiertelnych rocznie niechlubnie przodowało całej polskiej gospodarce, wyprzedzając rolnictwo i górnictwo. Debatowano o wypadkach śmiertelnych, ponieważ stanowią one syntetyczny wskaźnik zagrożeń na budowach. W tymże roku 2005, UE wydała dyrektywę, w której Polska otrzymała zadanie zmniejszenia wypadków śmiertelnych w budownictwie o połowę, z około 120 do 60 rocznie. Oficjele, którzy zabierali głos na posiedzeniu w Sejmie twierdzili, że w sprawie zmniejszenia liczby wypadków zrobiono już wszystko, co możliwe i nic się już nie da zrobić. W moim życiorysie tkwią jak drzazga dwa śmiertelne wypadki na budowie pod moim kierownictwem, widziałem też wiele innych, widziałem krew na betonie i powiedziałem to publicznie, w Sali Kolumnowej Sejmu, w obecności Rady. Podjąłem w ten sposób niepisane, ale moralne zobowiązanie. Tak zaczęła się historia Porozumienia. Porozumienie było pomysłem na rozerwanie pierścienia niemocy. Skoro nie udawało się zmniejszyć liczby wy-

padków poprzez stosowany schemat przepisów i kar, postanowiłem podejść do problemu od innej strony. Jeśli wypadki spotykają robotników głównie w małych, słabych organizacyjnie i ekonomicznie firmach to może trzeba zacząć od największych przedsiębiorstw budowlanych? One mają profesjonalne służby BHP, a przede wszystkim narzędzie nacisku w postaci zleceń podwykonawstwa. Mogą postawić warunek: dostajesz kontrakt jeśli zgadzasz się na standardy bezpieczeństwa. Wynalazek Porozumienia polegał w istocie na zbudowaniu lewara z generalnych wykonawców, który zwielokrotnił ciśnienie bezpieczeństwa w ogromnym obszarze małych podwykonawców. Ten system zadziałał niezwykle skutecznie, bo po siedmiu latach spełniliśmy wspomniane wymogi dyrektywy UE. Ważnym elementem Porozumienia od początku działalności była także obecność w gremiach sterujących prezesów firm. To oni rzeczywiście decydują o losach podjętych ustaleń, decyzji i zachowaniach. Gdyby nie oni, cały pomysł rozmyłby się w labiryntach korporacyjnej biurokracji. Warto pamiętać o tych prostych, ale skutecznych zasadach działania Porozumienia, aby nie zaprzepaścić dotychczasowych osiągnięć i nadal skutecznie zmniejszać liczbę wypadków na budowach.

Zbigniew Janowski

Przewodniczący Związku Zawodowego „Budowlani”, Zastępca Przewodniczącego Rady Ochrony Pracy przy Sejmie RP

Poprawa BHP razem z pracownikami

Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie stało się jedną z najważniejszych inicjatyw środowiska budowlanego w sferze podnoszenia standardów bezpieczeństwa i ochrony zdrowia na placach budów. ZZ „Budowlani” jako organizacja partnerska ponad 10 lat temu brał udział w tworzeniu Porozumienia. Dziś jesteśmy dumni z tej współpracy.

Siłą Porozumienia jest to, że tworzą je największe firmy budowlane. Stąd możliwość szybkiego wdrażania nowych rozwiązań w zakresie BHP bezpośrednio na budowach. Porozumienie ma także duży wpływ na działania związane z bezpieczeństwem pracy w mniejszych firmach podwykonawczych. Dzięki temu istnieje możliwość budowy spójnych systemów zarządzania bezpieczeństwem pracy w trakcie realizacji całej inwestycji budowlanej. Bardzo istotne są także zmiany w podejściu do odpowiedzialności za stan bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w trakcie realizacji inwestycji. Duże firmy budowlane tworzące Porozumienie wyraźnie przyjmują tę odpowiedzialność. Natomiast pytanie o praktyczną rolę inwestora w tym procesie wciąż pozostaje otwarte.

Dla ZZ „Budowlani” bardzo istotna jest otwartość Porozumienia na współpracę z innymi organizacjami budownictwa, w tym organizacjami związkowymi. Nie da się wdrożyć wysokich standardów i zmienić zachowania

ludzi na budowach bez współdziałania z pracownikami. W dalszym ciągu liczymy na dobry i efektywny dialog, ponieważ przed nami wciąż jeszcze wiele pracy nad poprawą bezpieczeństwa na budowach.

Poziom bezpieczeństwa pracy na dużych budowach poprawia się i duża w tym zasługa Porozumienia. Jednak praca w budownictwie jest i – w dającej się przewidzieć przyszłości – będzie „wypadkogenna”. Wyzwaniem dla nas wszystkich pozostaje sytuacja w małych i mikro firmach, które często nie mają odpowiednich środków na inwestycje w BHP. Problemem są również często niewystarczające kwalifikacje średniego nadzoru BHP i brak odpowiednich kompetencji samych pracowników. Musimy zmierzyć się także z kwestią rozpoznania i uznawania kwalifikacji pracowników zagranicznych oraz szkolenia osób samozatrudnionych, których w ogóle nie powinniśmy spotykać na placach budów. Uregulowania domagają się szkolenia stanowiskowe pracowników niewykwalifikowanych. Dla wszystkich, dla których ważna jest poprawa bezpieczeństwa w budownictwie wymienione problemy pozostają kluczowe. W ich rozwiązywaniu liczymy na dalszą współpracę z firmami Porozumienia.

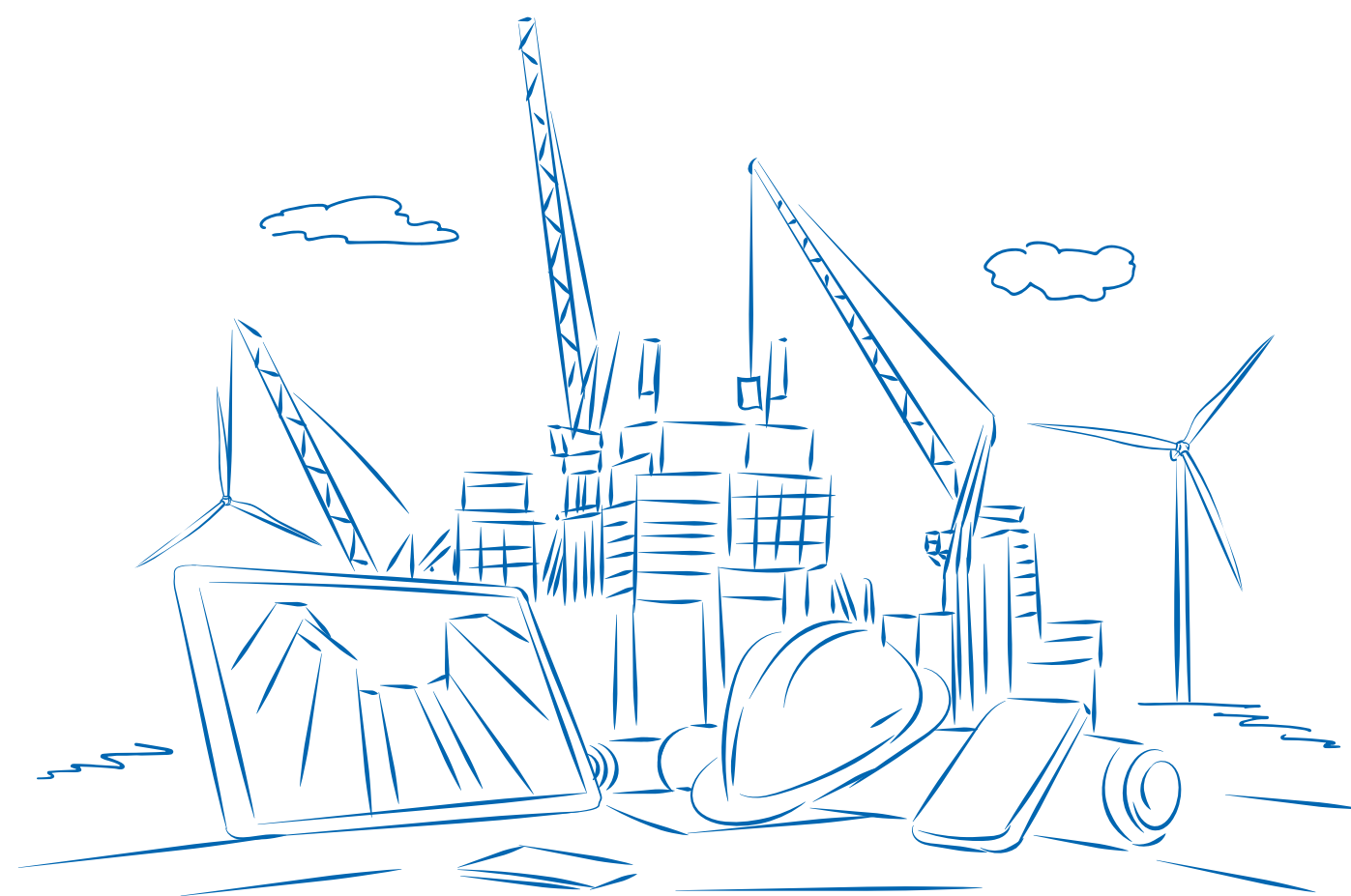
Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie

Spis treści

I. STRESZCZENIE RAPORTU	18
1. Budownictwo jedną z kluczowych gałęzi gospodarki	18
2. Lepsze nastroje, mniej barier w budownictwie	18
3. Skuteczna poprawa bezpieczeństwa na budowach	19
4. Kto, gdzie i kiedy najczęściej ulega wypadkom?	20
5. Dalsza poprawa bezpieczeństwa wymaga zmian prawa	20
6. Skuteczna działalność Porozumienia dla Bezpieczeństwa w Budownictwie	21
7. Dobre praktyki zagraniczne zwiększające bezpieczeństwo na budowach	21
II. REKOMENDACJE	22
1. Zwiększanie zakresu odpowiedzialności inwestora za bezpieczeństwo	22
2. Usprawnienie prac nad systemem kwalifikacji	22
3. Więcej praktycznych szkoleń z pracy na wysokościach	22
III. BUDOWNICTWO POLSKIE W LATACH 2009-2019	23
1. Udział w PKB	23
2. Zatrudnienie	23
3. Średnie wynagrodzenie	24
4. Produkcja budowlano-montażowa	24
5. Struktura sektora – wielkość, zatrudnienie i forma prawna firm	25
6. Ogólny poziom koniunktury	26
7. Najważniejsze bariery działalności	27
a. Koszty zatrudnienia i materiałów	28
b. Niedobór wykwalifikowanych pracowników	28
c. Obciążenia na rzecz budżetu	28
8. Pozostałe bariery działalności	29
IV. STAN BEZPIECZEŃSTWA W BUDOWNICTWIE POLSKIM W LATACH 2009-2019	30
1. Poprawa bezpieczeństwa pracy w latach 2009-2019	30
a. Liczba poszkodowanych i rodzaje wypadków	30
b. Wielkość firmy a liczba poszkodowanych	31
c. Staż pracy poszkodowanych w wypadkach	32
d. Poszkodowani według wykonywanego zawodu	33
e. Koszty wypadków	33
2. Nieprawidłowości na budowach i środki zaradcze	34
a. Czynności, podczas których dochodzi do wypadków	34
b. Przyczyny wypadków	35
c. Nieprawidłowości na budowach	36
d. Działania podjęte przez PIP	36
3. Wypadkowość w budownictwie polskim na tle UE (2018 r.)	37

V. DZIAŁALNOŚĆ POROZUMIENIA DLA BEZPIECZEŃSTWA W BUDOWNICTWIE (2010-2019)	38
1. Misja, sygnatariusze, struktura organizacji	38
2. Osiągnięcia i sukcesy	40
a. Ujednolicone wymagania dla podwykonawców	40
b. System obowiązkowych szkoleń BHP	40
c. Tydzień Bezpieczeństwa w budownictwie	41
d. System potwierdzający kwalifikacje pracowników	41
e. Zarządzanie ryzykiem	41
3. Współpraca z instytucjami publicznymi i branżowymi	42
a. Instytucje, dzięki którym powstało Porozumienie	42
b. Państwowa Inspekcja Pracy	42
c. Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	42
d. Zakład Ubezpieczeń Społecznych	42
e. Pozostałe instytucje	42
4. Dobre praktyki europejskie	43
a. Brytyjski system certyfikacji	43
b. Nagrody i wyróżnienia Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia Pracy (2016-2019)	44
c. Rekomendacje Komisji Europejskiej	45

BIBLIOGRAFIA	47
---------------------	-----------

I. Streszczenie raportu

1. Budownictwo jedną z kluczowych gałęzi gospodarki

- Budownictwo odpowiada za 6,6 proc. PKB, a jego wartość to 145,5 mld zł. Na tle pozostałych sektorów gospodarki wartość budownictwa plasuje się „w środku stawki”.
- Wartość produkcji budowlano-montażowej wynosi ponad 230 mld zł i wzrosła w latach 2009-2019 o 49 proc. Najprężniej rozwijają się roboty budowlane specjalistyczne, których wartość wzrosła w tym czasie aż o 105 proc.
- W 2019 r. w budownictwie pracowało 0,98 mln osób, co stanowiło 6,1 proc. wszystkich pracujących. Tylko w kilku sektorach gospodarki liczba pracujących jest wyższa.
- Firmy średnie i duże stanowią mniej niż 1 proc. przedsiębiorstw działających w branży, ale pracuje w nich aż około 25 proc. wszystkich zatrudnionych w sektorze.
- Polskie budownictwo jest zdominowane przez mikrofirmy, czyli podmioty zatrudniające do 9 pracowników. Stanowią one 97 proc. wszystkich przedsiębiorstw obecnych na rynku w tej branży.
- Średnie miesięczne wynagrodzenie w budownictwie w 2019 r. wyniosło 4061 zł, natomiast w gospodarce narodowej – 4918 zł. Tylko w trzech sektorach gospodarki średnie wynagrodzenie było niższe niż w budownictwie.

2. Lepsze nastroje, mniej barier w budownictwie

- Do 2017 r. ogólny wskaźnik koniunktury w branży pozostawał „na minusie”. Pozytywne odbicie z lat 2017-2020 zakończył wybuch pandemii w marcu 2020 r. Długie okresy, gdy wskaźnik znajdował się głęboko poniżej zera świadczą, że firmy budowlane postrzegają branżę jako trudną.
- Wśród barier działalności w budownictwie jedną z kluczowych stanowi niedobór wykwalifikowanych pracowników. W 2019 r. budownictwo z 24,5 tys. wakatów było drugim sektorem gospodarki pod względem największej liczby nieobsadzonych stanowisk. Wyprzedziło pod tym względem handel, rolnictwo czy edukację, w których pracuje więcej osób. W l. 2009-2019 liczba wolnych miejsc pracy w budownictwie wzrosła z 9,9 do 24,5 tys.
- Wśród barier działalności wymienia się również:
 - o wysokie koszty zatrudnienia,
 - o wysokie obciążenia na rzecz budżetu,
 - o niejasne i niestabilne przepisy prawne,
 - o koszty materiałów.
- Coraz mniejszym problemem dla firm budowlanych jest zbyt duża konkurencja oraz niedostateczny popyt na usługi.

3. Skuteczna poprawa bezpieczeństwa na budowach

- W latach 2009-2019 bezpieczeństwo na polskich budowach uległo znaczącej poprawie. Znacznie mniej jest wypadków ogółem, jak również tych najpoważniejszych. Poprawa bezpieczeństwa w budownictwie jest o wiele większa niż w pozostałych gałęziach gospodarki.
- Również na tle państw UE Polska pod względem wypadków śmiertelnych jest obecnie jednym z najbezpieczniejszych krajów.
- W latach 2009-2019 największy spadek liczby poszkodowanych na polskich budowach odnotowano dla wypadków ciężkich, ze 165 do 41, czyli o 75 proc., i śmiertelnych, ze 118 do 44, czyli o 63 proc.
- Liczba poszkodowanych w wypadkach ogółem spadła z 8684 w 2009 r. do 4743 w 2019 r., czyli o 45 proc. W tym czasie w całej gospodarce spadek był o wiele mniejszy i wyniósł tylko 4 proc. Udział wypadków w budownictwie w ogólnej liczbie wypadków w całej gospodarce narodowej spadł z 10 proc. w 2009 r. do 6,2 proc. w 2018 r.
- O poprawie bezpieczeństwa świadczy także zmniejszająca się liczba niemal wszystkich działań prewencyjnych i karzących, podejmowanych przez PIP podczas i w wyniku kontroli. W latach 2009-2019 najwięcej, bo aż o 81 proc. spadła liczba wniosków do sądów.
- Według Eurostatu na polskich budowach w 2009 r. zdarzało się najwięcej śmiertelnych wypadków w UE. Natomiast już w 2018 r. polskie budownictwo było jednym z najbezpieczniejszych w UE. Wskaźnik 5,18 wypadku śmiertelnego na 100 tys. zatrudnionych jest lepszy od wielu lepiej rozwiniętych gospodarczo krajów, jak Austria (6,11), Francja (7,98) czy Belgia (8,33).

4. Kto, gdzie i kiedy najczęściej ulega wypadkom?

- Bezpieczeństwo najbardziej poprawiło się w największych firmach. Liczba poszkodowanych spadła w nich z 2490 w 2009 r. do 1311 w 2018 r., czyli o 47 proc.
- W mikro- i małych przedsiębiorstwach ma miejsce najczęściej najpoważniejszych wypadków. W 2018 r. suma poszkodowanych w wypadkach śmiertelnych i ciężkich wyniosła dla mikrofirm 40 a dla małych firm 53.
- Od lat najwyższy odsetek wśród ofiar wypadków stanowią pracownicy z co najwyżej rocznym stażem pracy oraz ci, którzy przepracowali 2-3 lata – około 60 proc. Jednocześnie w latach 2009-2018 właśnie w tych dwóch grupach zanotowano największy spadek w liczbie poszkodowanych.
- Od lat wypadkom na budowach najczęściej ulega najstabilniej wykwalifikowani robotnicy pomocni-

czy. Jest to również jedyna kategoria pracowników, w której odnotowano więcej wypadków w 2019 r. niż w 2009 r. Wśród nich pewną część stanowią obcokrajowcy. Według PIP pracownicy zagraniczni na budowach często nie posiadają doświadczenia i kwalifikacji budowlanych oraz znajomości języka polskiego, co wpływa negatywnie na bezpieczeństwo pracy.

- Wśród przyczyn wypadków na budowach zdecydowanie dominują upadki z wysokości. Dane PIP pokazują, że w ciągu lat w tym obszarze nie nastąpiła znacząca poprawa bezpieczeństwa. W 2009 r. było ich 236, a w 2019 – 222.
- W latach 2009-2019 największy spadek liczby poszkodowanych nastąpił w przypadku murarzy, z 71 do 35, czyli o 50 proc.

5. Dalsza poprawa bezpieczeństwa wymaga zmian prawa

- Wprowadzanie kolejnych zmian w prawie budowlanym i poprawne wdrożenie dyrektywy UE 92/57/EWG z dnia 24 czerwca 1992 r. w sprawie wdrożenia minimalnych wymagań bezpieczeństwa i ochrony zdrowia na tymczasowych lub ruchomych budowach (ósma szczegółowa dyrektywa), skutkujące zwiększeniem zakresu odpowiedzialności inwestora za bezpieczeństwo na budowie.
- Obowiązek uwzględnienia zabezpieczeń BHP już na etapie projektu i przetargu.
- Dalsze prace nad Sektorową Ramą Kwalifikacji dla budownictwa oraz usprawnienie procesu zgłaszania rynkowych ram kwalifikacji.
- Wprowadzenie wytycznych branżowych w zakresie prac na wysokości.

6. Skuteczna działalność Porozumienia dla Bezpieczeństwa w Budownictwie

- Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie zostało założone w 2010 r. przez największych generalnych wykonawców. Obecnie członkami Porozumienia są: Budimex, Eiffage, Erbud, Hochtief Polska, Karmar, Mostostal Warszawa, Mota-Engil C.E., Polimex Mostostal, Porr, Skanska, Strabag, Unibep, Warbud.
- W październiku 2020 r. Porozumienie uzyskało wpis do KRS stając się formalnie związkiem pracodawców.
- We wszystkich firmach Porozumienia obowiązuje wspólny wzór wymagań BHP w umowach na wykonawstwo, transport i świadczenie usług żurawiem wieżowym.
- W firmach uczestniczących w Porozumieniu obowiązuje jeden system obowiązkowych szkoleń z zakresu BHP

wraz ze zestandaryzowanymi materiałami pomocniczymi, dostępnymi również on-line, także w języku angielskim, ukraińskim i rosyjskim.

- W ramach Porozumienia została uruchomiona możliwość potwierdzenia lub zdobycia kwalifikacji zawodowych.
- Porozumienie opracowało wytyczne i wspólny wzór Instrukcji Bezpiecznego Wykonania Robót (IBWR).
- Tydzień Bezpieczeństwa, organizowany przez Porozumienie, to największa w Polsce inicjatywa na rzecz promowania kultury BHP. Wydarzenie odbywa się pod patronatem Głównego Inspektora Pracy.
- Porozumienie współpracuje z wieloma instytucjami publicznymi i branżowymi, m.in. PIP, GDDKiA, ZUS.

7. Dobre praktyki zagraniczne zwiększające bezpieczeństwo na budowach

- Brytyjskie budowle są jednymi z najbezpieczniejszych w Unii Europejskiej. Według Eurostatu Wielka Brytania w 2018 r. osiągnęła drugi najniższy wskaźnik wypadków śmiertelnych w budownictwie na 100 tys. mieszkańców – zaledwie 1,48. System potwierdzania umiejętności pracowników jest jednym z czynników wpływających na bezpieczeństwo pracy na brytyjskich budowach. „System certyfikacji umiejętności budowlanych” (CSCS) to zestaw kart identyfikacyjnych, które w zależności od koloru świadczą o kwalifikacjach zawodowych pracownika. Posiadanie karty nie jest obowiązkiem ustawowym, ale wszystkie większe brytyjskie firmy budowlane wymagają od swoich pracowników i podwykonawców jej posiadania.

- Nagrody przyznawane przez Europejską Agencję Bezpieczeństwa i Zdrowia Pracy, a także rekomendacje UE pokazują, że w europejskich instytucjach rozumienie BHP jest szerokie. Uwzględnia nie tylko kwestię wypadków i związanych z nimi procedur, ale również zdrowotny a także społeczny dobrostan pracowników.
- Komisja Europejska podkreśla wagę i konieczność wykorzystywania bezpłatnych internetowych narzędzi, związanych z BHP.
- KE planuje np. zaostrzenie walki z chorobami nowotworowymi pochodzenia zawodowego. Wśród rekomendacji UE pojawia się również problem niedoboru pracowników oraz procesów demograficznych i związana z tym kwestia obecności na rynku pracy osób w starszym wieku.

II. Rekomendacje

1. Zwiększanie zakresu odpowiedzialności inwestora za bezpieczeństwo

19 września 2020 r. weszła w życie nowelizacja prawa budowlanego. Stanowi ona krok w dobrym kierunku, ponieważ pkt. 1aa w ust. 1 w art. 20 otwiera możliwość zadawania pytań do projektu na etapie postępowań przetargowych, w przypadku kiedy projektant nie dopełni obowiązku uwzględnienia zasad wynikających z przepisów BHP w procesie budowy.

Dalsze zmiany w prawie powinny zmierzać w kierunku jednoznacznego określenia, że za bezpieczeństwo na budowie odpowiada inwestor. Poza tym inwestor już na etapie projektu powinien zatrudniać koordynatora ds. BHP. PIP w sprawozdaniu za 2019 r. krytykuje „brak odpowiedzial-

ności prawnej inwestora w zakresie bezpieczeństwa pracy zarówno na etapie projektowania inwestycji, jak i w trakcie jej realizacji”. Według Inspekcji zwiększa to prawdopodobieństwo wypadków na budowach. Prognozuje się znaczące pogorszenie sytuacji w związku ze zniesieniem obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę dla części obiektów, za czym pójdzie brak kierownika budowy.

Postulowane zmiany zneutralizowałyby negatywne konsekwencje, które pociągnęły za sobą błędne tłumaczenie przepisów UE w tej sprawie. Obarczyło ono kierownika budowy obowiązkami z zakresu BHP, na które nie ma on wpływu.

2. Usprawnienie prac nad systemem kwalifikacji

Pozytywnie należy ocenić zarówno samo funkcjonowanie Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, jak i projektu stworzenia Sektorowych Ram Kwalifikacji dla budownictwa. Dzięki nim wytyczne dla funkcjonowania danej branży tworzą podmioty branżowe, które najlepiej znają warunki i potrzeby działalności w danym obszarze.

SRK-bud są skomplikowanym przedsięwzięciem i nie powstaną od razu. Z punktu widzenia firm budowlanych oczekiwanie na wprowadzenie tych rozwiązań stanowi barierę rozwoju. Dlatego Porozumienie w 2021 r. planuje zgłosić do właściwego ministerstwa własne kwalifikacje rynkowe dotyczące samodzielnej pracy, koordynacji-zarządzania i doradztwa BHP na budowie.

3. Więcej praktycznych szkoleń z pracy na wysokościach

Prace na wysokościach należą do szczególnie niebezpiecznych i obejmują wiele problemów technicznych, jak zagadnienia oceny ryzyka, rozwiązań systemowych, doboru, poprawnego użytkowania i konserwacji ochron osobistych, ochron zbiorowych, punktów kotwiczących, systemów linowych, drabin, rusztowań, żurawi wieżowych i wielu innych. Zainicjowany przez Pracodawców RP przy udziale licznych ekspertów (w tym Porozumienia dla Bezpieczeństwa w Budownictwie) Kodeks bezpiecznej pracy na wysokości stanowi przykład dobrych praktyk i wymagań, skierowanych między innymi do pracowników branży budowlanej. Zalecenia i rekomendacje sformułowane podczas jego opracowywania wskazują na potrze-

bę podkreślenia znaczenia szkoleń z naciskiem na część praktyczną. W odróżnieniu od innych prac szczególnie niebezpiecznych, takich jak np. praca z prądem, ten obszar pozostaje bez określenia minimalnych wymagań szkoleniowych oraz bez ujednoliconego podejścia do weryfikacji kompetencji zarówno pracowników, jak i ośrodków szkoleniowych. Utrzymanie tendencji spadkowej wypadków przy pracy zgodnie z prezentowanymi statystykami powinno być motywacją do dalszych działań ukierunkowanych na promowanie kultury bezpieczeństwa, weryfikacji praktycznych kompetencji pracowników i trenerów oraz dostosowanie regulacji do zmieniających się tendencji i uwarunkowań społecznych na rynku pracy.

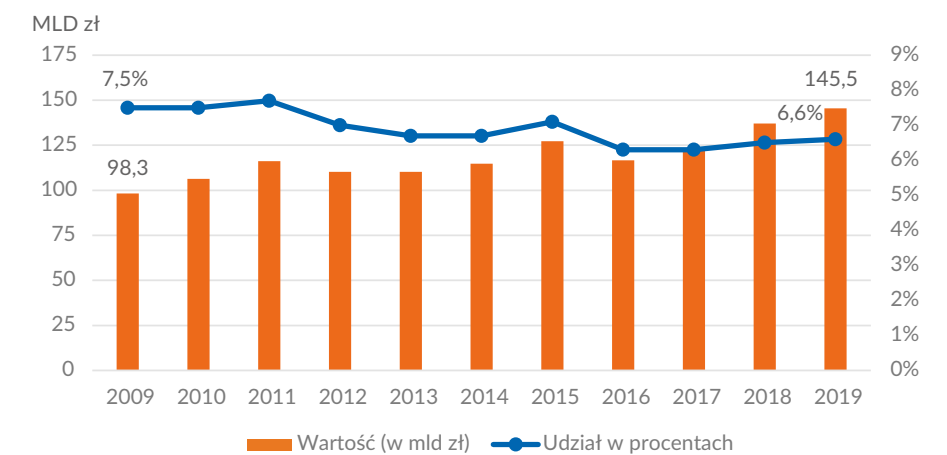
III. Budownictwo polskie w latach 2009-2019

1. Udział w PKB

W 2019 r. udział budownictwa w PKB Polski wyniósł 6,6 proc., a jego wartość to 145,5 mld zł. Na tle pozostałych sektorów gospodarki wartość budownictwa plasuje się „w środku stawki”. Jest wyraźnie mniejsza od wartości przemysłu (484 mld zł) czy handlu (342,9 mld zł), ale znacznie większa od działalności finansowej i ubezpieczeniowej (86,8 mld zł) lub informacji i komunikacji (79 mld zł). W latach 2009-2019 wartość budownictwa w PKB Polski wzrosła z 98,3 do 145,5 mld zł, czyli o 48 proc. Jednak udział procentowy w strukturze PKB spadł w tym czasie o 0,9 pkt. proc.

Wykres 2.

Udział budownictwa w PKB Polski (2009-2019)

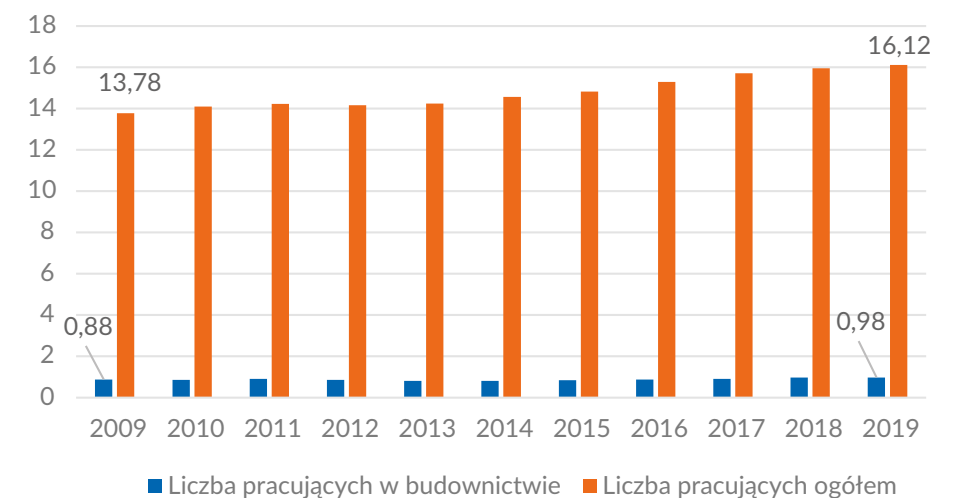
Źródło: GUS, ceny stałe średnioroczne z roku poprzedniego

2. Zatrudnienie

W 2019 r. w budownictwie pracowało 0,98 mln osób, co stanowiło 6,1 proc. wszystkich pracujących⁴. Tylko w kilku sektorach gospodarki wskaźniki pracujących są wyższe. W przetwórstwie przemysłowym w 2019 r. pracowało 2,8 mln osób, w handlu a także w rolnictwie po 2,3 mln, w edukacji 1,2 mln. W I. 2009-2019 pracujący w budownictwie stanowili ok. 6 proc. pracujących ogółem. W 2009 r. ten odsetek wynosił 6,4 proc., a w 2019 – 6,1 proc. Liczba pracujących Polaków zwiększyła się w I. 2009-2019 o 16,9 proc., natomiast liczba osób pracujących w budownictwie wzrosła w tym czasie o 11 proc.

Wykres 3.

Liczba pracujących w I. 2009-2019 (w mln)

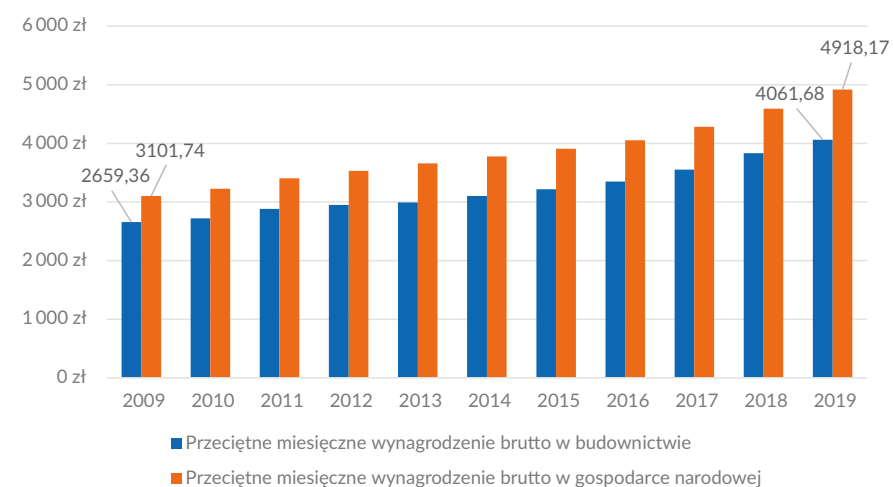
Źródło: GUS

⁴ Cytowane dane dot. pracujących pochodzą z Roczników statystycznych pracy GUS (uzupełnione z Roczników statystycznych i Pracujący i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2019. Dane wstępne). Inne wskaźniki GUS podaje w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) oraz w publikacji Popyt na pracę w 2019 r.

3. Średnie wynagrodzenie

Średnie miesięczne wynagrodzenie w sektorze budownictwa w 2019 r. wyniosło 4061 zł, natomiast w gospodarce narodowej – 4918 zł. Tylko w trzech sektorach gospodarki średnie wynagrodzenie było niższe niż w budownictwie. W zakwaterowaniu i gastronomii wyniosło 3195 zł, w administrowaniu i działalności wspierającej 3716 zł, a w pozostałej działalności usługowej 3706 zł. Stosunek średniej płacy w budownictwie do średniej płacy ogółem na przestrzeni lat 2009-2019 nieznacznie spadł. W 2009 r. średnia płaca w budownictwie stanowiła 85,7 proc. średniej krajowej, a w 2019 ten odsetek spadł do poziomu 82,6 proc.

Wykres 4. Przekiętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej i w budownictwie (2009-2019)

Źródło: GUS

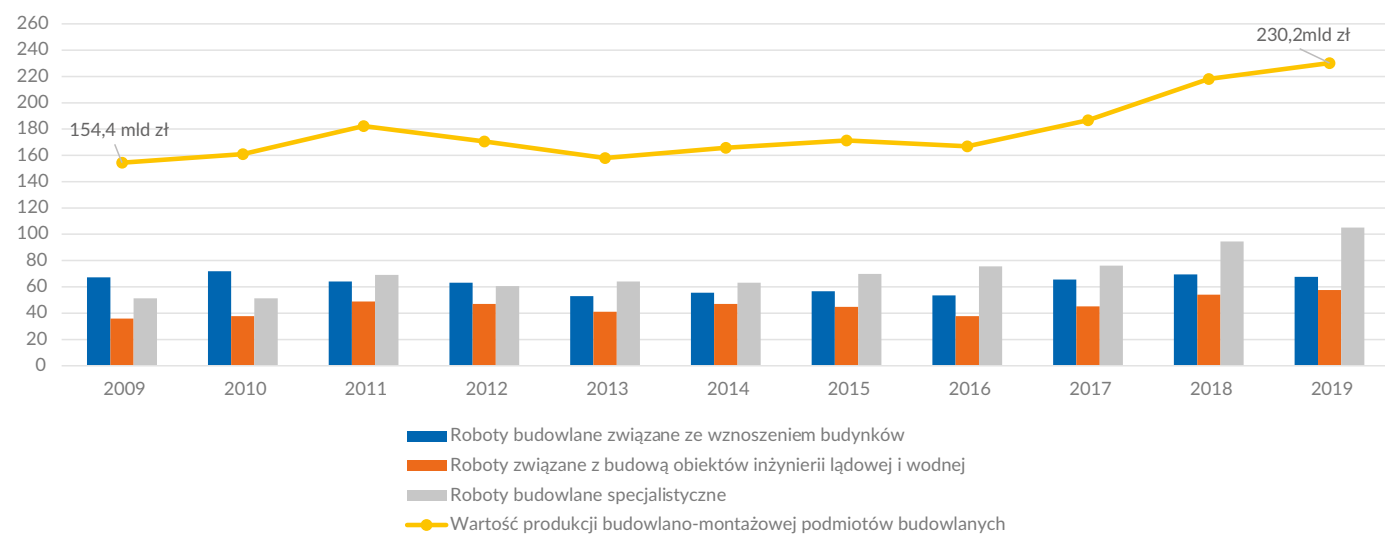
4. Produkcja budowlano-montażowa

Wartość produkcji budowlano-montażowej w 2019 r. wyniosła 230,2 mld zł. W I. 2009-2019 wzrosła o 49,1 proc. W szczegółowym podziale na działy, największy wzrost wartości produkcji zanotowały roboty budowlane specja-

listyczne, z 51,3 mld zł w 2009 r. do 105 mld w 2019 r., czyli o 104,6 proc. Do tego działu zalicza się m.in. wykonywanie instalacji elektrycznych i in., czy roboty wykończeniowe.

Wykres 5.

Wartość produkcji budowlano-montażowej podmiotów budowlanych w I. 2009-2019 (w mld zł)

Źródło: GUS, ceny bieżące

5. Struktura sektora – wielkość, zatrudnienie i forma prawna firm

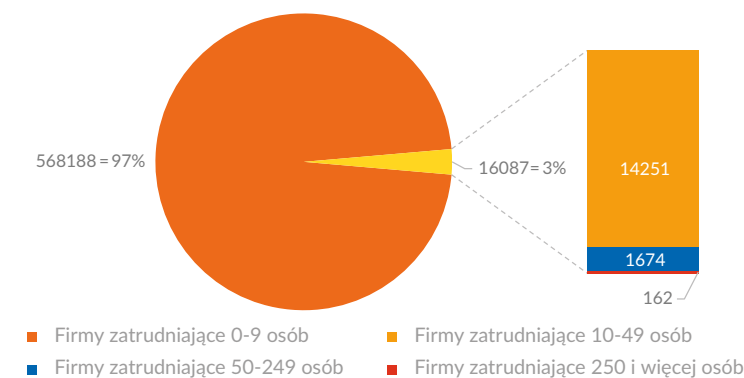
Polskie budownictwo jest zdominowane przez mikrofirmy, czyli podmioty zatrudniające do 9 pracowników. Stanowią one 97 proc. wszystkich przedsiębiorstw obecnych na rynku w tej branży. Razem z małymi firmami statystycznie wypełniają one niemal całą przestrzeń sektora. Firmy średnie i duże stanowią mniej niż 1 proc. przedsiębiorstw branży budowlanej, ale pracuje w nich aż około 25 proc. wszystkich zatrudnionych w sektorze⁵.

W mikrofirmach pracuje niewiele mniej niż połowa zatrudnionych w sektorze. Jeżeli do liczby pracujących w mikrofirmach dodamy pracowników małych firm, okaże się, że w przedsiębiorstwach zatrudniających do 49 osób pracuje około 75 proc. zatrudnionych w branży. Z drugiej strony należy pamiętać, że w średnich i dużych firmach, które pod względem liczebności stanowią mniej niż 1 proc. firm na rynku, pracuje ok. ¼ zatrudnionych.

W branży budowlanej zdecydowanie dominującą formą prawną jest prowadzenie własnej działalności gospodarczej, co wiąże się z liczbą mikrofirm na rynku. Różnica wobec pozostałych form prawnych jest szczególnie widoczna w dziale robót specjalistycznych, gdzie osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą stanowią 92 proc. firm.

Wykres 6.

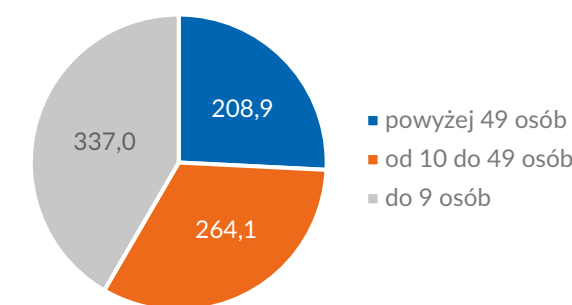
Liczba firm budowlanych w zależności od liczby pracujących (2019 r.)

Źródło: GUS

Wykres 7.

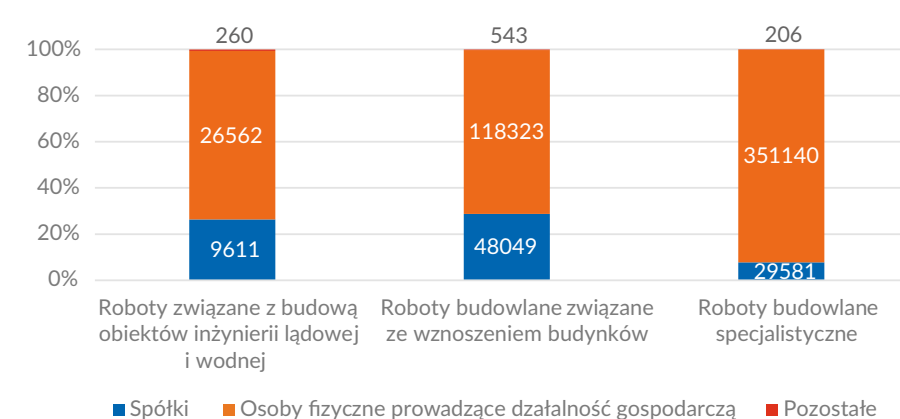
Liczba pracujących w budownictwie ze względu na wielkość firmy (2019 r., w tys.)

Źródło: GUS

Wykres 8.

Podział firm budowlanych ze względu na formę prawną (2019 r.)

Źródło: GUS

⁵ Dane z wyk. 6 pochodzą z publikacji GUS Popyt na pracę w 2019 r (por. przyp. 1). Tylko w tej publikacji znajduje się liczba pracujących w budownictwie ze względu na wielkość firmy. Wykr. 7 służy jako orientacyjny punkt odniesienia dla wyk. 6.

6. Ogólny poziom koniunktury

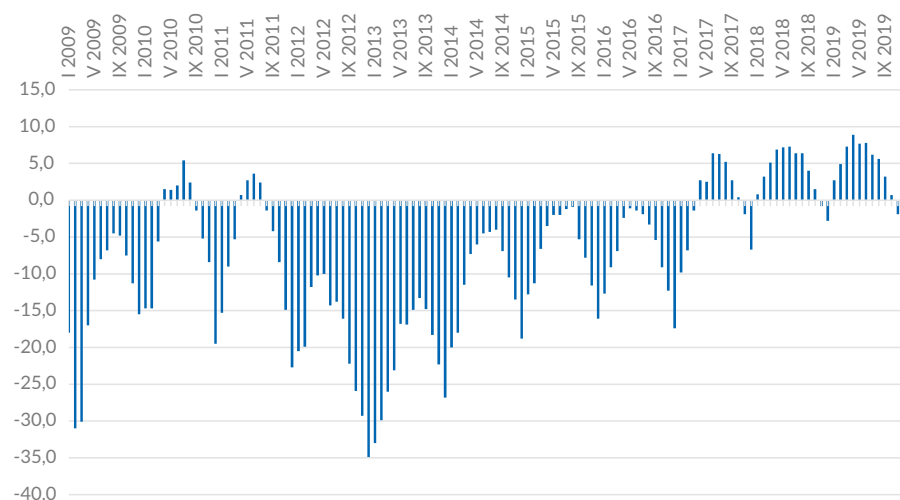
W 2019 r. średni wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w budownictwie wyniósł 4 i był najwyższy od 2009 r.⁶ Długie okresy, gdy wskaźnik znajdował się głęboko poniżej zera świadczą, że firmy budowlane postrzegają branżę jako trudną.

W 2019 r. względnie najlepiej sytuację na rynku oceniali najmniejsze (do 9 pracujących) i największe (+250 pracujących) firmy, odpowiednio na 5,6 i 5,8. Ten wynik odpowiada długoletniemu trendowi, zgodnie z którym właśnie najmniejsze i największe przedsiębiorstwa najlepiej oceniają ogólny poziom koniunktury w branży.

Wykres 9.

Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w budownictwie 2009-2019 r.

Źródło: GUS

Jan Styliński, Prezes Zarządu Polskiego Związku Pracodawców Budownictwa

„Rok 2019 był korzystny dla firm budowlanych, zwłaszcza na tle poprzednich pięciu lat. W roku 2015 i 2016 rynek borykał się ze znaczącym spadkiem nowych inwestycji, zwłaszcza rządowych, co przekładało się na walkę cenową w nielicznych postępowaniach przetargowych, prowadzoną zarówno na poziomie generalnych wykonawców, jak i podwykonawców. Znaczące zwiększenie liczby i skali inwestycji,

które nastąpiło w latach 2017 i 2018, doprowadziło do gwałtownego wzrostu cen materiałów budowlanych oraz kosztów pracowniczych. W efekcie rentowność dużych firm budowlanych spadła do bardzo niskiego poziomu w granicach 1-2%. Jednocześnie, począwszy od przełomu 2017 i 2018 r. znacząco zaczęły rosnąć marże podwykonawców, zwłaszcza relatywnie niedużych, którzy wykonują mniejsze zakresy prac o krótszym okresie realizacji. W rezultacie, w tym samym okresie,

rentowność mniejszych firm podwykonawczych wahała się w granicach 10-12% (dane GUS). Rok 2019 przyniósł stabilizację sytuacji na rynku – rentowność dużych generalnych wykonawców zaczęła rosnąć, jednocześnie portfel zleceń dla mniejszych firm podwykonawczych zapewniał im odpowiedni obrót przy nadal dość wysokich marżach, oscylujących koło 10%. Nie dziwi zatem, że średni wskaźnik koniunktury w budownictwie w 2019 roku był najwyższy na przestrzeni wielu ostatnich lat.

⁶ W skali od -100 do +100. W metodologii GUS wynik poniżej 0 określane jest jako negatywny, a powyżej jako pozytywny.

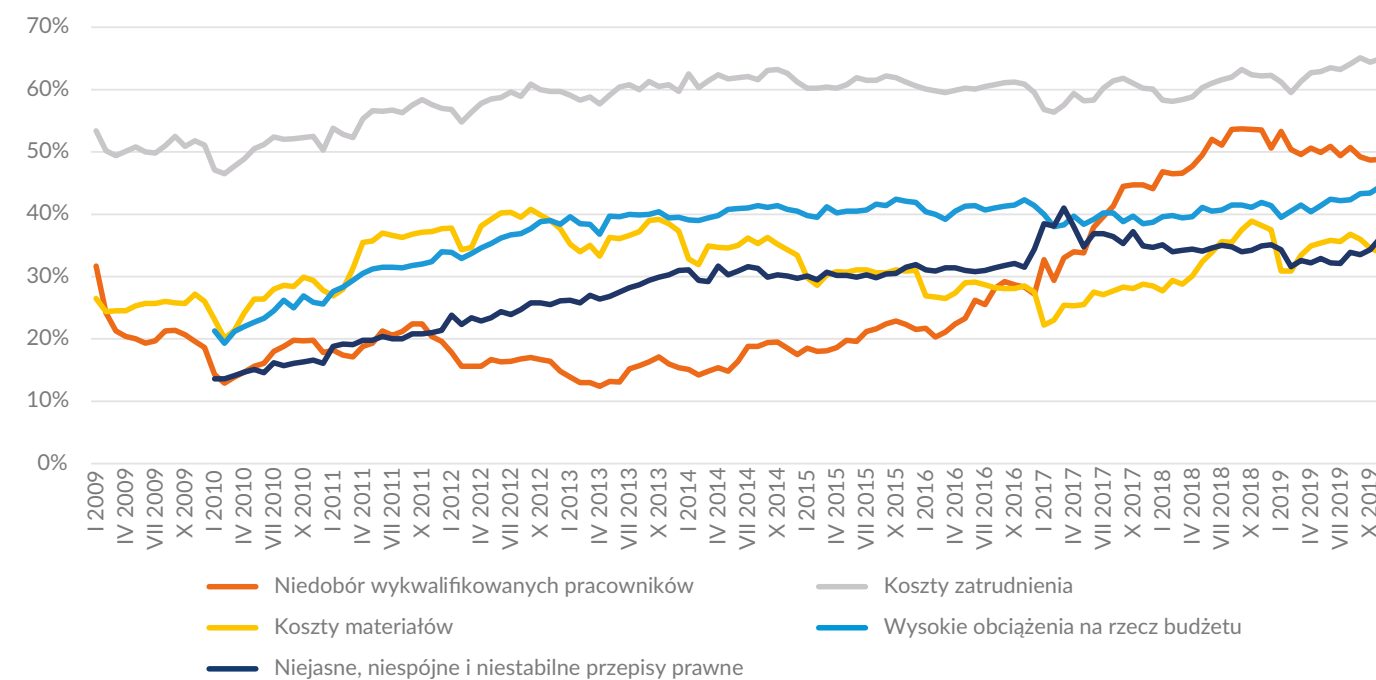
7. Najważniejsze bariery działalności

Na koniec 2019 r. do najczęściej wskazywanych barier działalności, z którymi zmagają się firmy budowlane, należały wysokie koszty zatrudnienia, niedobór wykwalifikowanych pracowników oraz wysokie obciążenia na rzecz budżetu.

Począwszy od 2009 r. wymienione bariery stają się coraz większymi problemami w budownictwie, ponieważ zmagają się nimi coraz więcej firm. Dotyczy to zwłaszcza deficytu pracowników. Od 2010 r., po spadku z poziomu 30 proc., problem ten wskazywała zaledwie ok. 1-2 firmy na 10. Jednak od początku 2015 r. ten wskaźnik zaczął gwałtownie rosnąć, osiągając pik na poziomie 53,7 proc. w 2 poł. 2018 r.

Wykres 10.

Najczęściej wskazywane bariery działalności sektora budowlanego (2009-2019)

Źródło: GUS

NAJWIĘKSZE BARIERY W DZIAŁALNOŚCI FIRM BUDOWLANYCH

Rodzaj bariery	Odsetek firm wskazujących bariery
Wysokie koszty zatrudnienia	64
Niedobór wykwalifikowanych pracowników	45,6
Wysokie obciążenia na rzecz budżetu	44,2
Niejasne i niestabilne przepisy prawne	36,3
Koszty materiałów	34,5

Źródło: GUS

Nieco mniej dynamicznie rosła liczba firm, dla których problem stanowi niestabilne prawo. Na początku pomiarów było ich 13,6 proc., a na koniec 2019 już 36,3 proc. Od lat najpoważniejszą barierą działalności

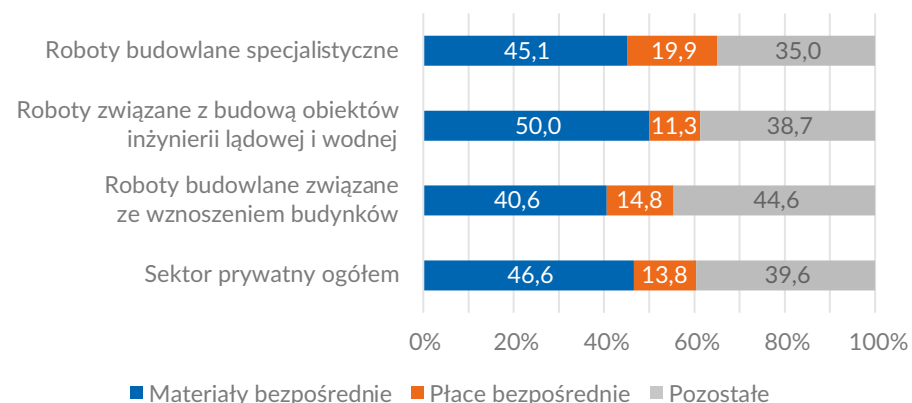
dla firm budowlanych są koszty zatrudnienia. Od 2009 r. odsetek firm wskazujących ten problem prawie nieprzerwanie utrzymuje się powyżej 50 proc., a od 2012 r. oscyluje wokół 60 proc.

a. Koszty zatrudnienia i materiałów

W 2018 r. bezpośrednie koszty materiałów oraz płac odpowiadały średnio za ok. 60 proc. kosztów produkcji budowlano-montażowej w firmach prywatnych. Udział obu rodzajów kosztów różni się wyraźnie w zależności od działu budownictwa. Koszty materiałów wynoszą od 40,6 do 50 proc., a płac od 11,3 do 19,9 proc. kosztów. Cytowane badanie GUS nie obejmuje mikrofirm, czyli brakuje w nim informacji o 97 proc. firm, działających na rynku. Uwzględnienie w badaniu najmniejszych firmy mogłoby podnieść udział bezpośrednich kosztów materiałów oraz płac w ogólnych kosztach produkcji budowlano-montażowej.

Wykres 11.

Koszty produkcji budowlano-montażowej w firmach zatrudniających +9 osób (2018 r.)

Źródło: obliczenia własne na podst. GUS

b. Niedobór wykwalifikowanych pracowników

Według GUS w 2019 r. budownictwo z 24,5 tys. wakatów było drugim sektorem gospodarki pod względem największej liczby nieobsadzonych stanowisk. Wyprzedziło pod tym względem handel, rolnictwo czy edukację, w których pracuje więcej osób.

W I. 2009-2019 liczba wolnych miejsc pracy w budownictwie wzrosła z 9,9 do 24,5 tys. Tempo wzrostu wyniosło 147 proc. W budownictwie wolnych miejsc pracy przybywa szybciej niż w całej gospodarce, dla której ten sam wskaźnik wynosi 116 proc.

c. Obciążenia na rzecz budżetu

W pracach budowlano-montażowych podstawowa stawka za roboczo-godzinę wyniosła w 2020 r. 15,38 zł. Do tej kwoty należy jednak doliczyć tzw. narzuty podstawowe, czyli składki ZUS, które wynoszą 3,87 zł. Oznacza to, że pracodawca musi zapłacić na rzecz państwa dodatkowe 25 proc. stawki podstawowej. Doliczając jeszcze tzw. narzuty uzupełniające rekomendowana przez organizacje budowlane stawka minimalna roboczogodziny, kosztów bezpośrednich wynosi 21,65 zł.

Firmy budowlane często spotykają się z niedoszacowaniem kosztów robocizny ze strony inwestora. W kalkulacji brakuje zwykle doliczenia narzutów, z których większość stanowią narzuty podstawowe, czyli składki ZUS. Należą do nich m.in. ubezpieczenie emerytalne, rentowe, wypadkowe, Fundusz Pracy. Powoduje to zaniżenie kosztów w kosztorysie inwestora i duży nacisk na wykonawcę na obniżenie tej wartości. W praktyce często dzieje to kosztem różnych elementów BHP.

Jakub Kus, Sekretarz Krajowy ds. Dialogu, ZZ Budowlani

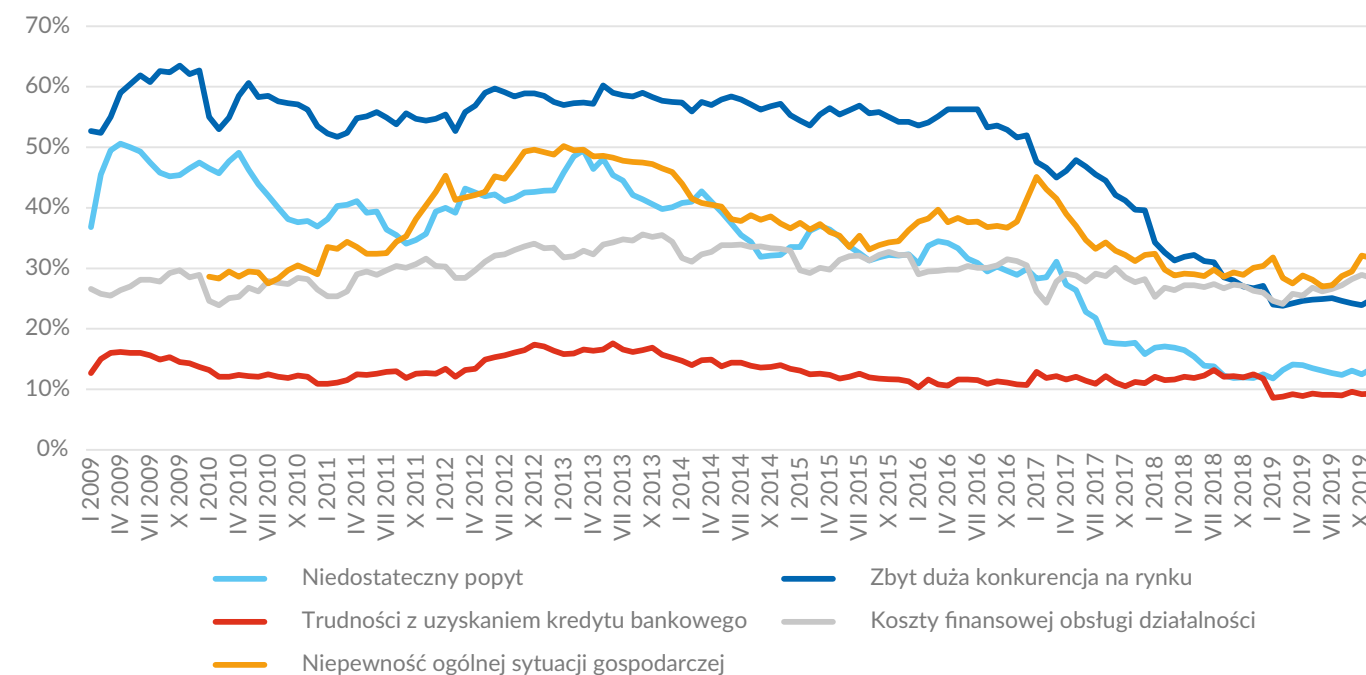
8. Pozostałe bariery działalności

Wśród pozostałych barier działalności warto zwrócić uwagę na te, które w I. 2009-2019 traciły na znaczeniu. Zbyt duża konkurencja na rynku przez lata stanowiła barierę dla ponad połowy firm. Wskaźnik ten momentami przekraczał 60 proc, ale od połowy 2016 r. systematycznie spada. Na koniec 2019 r. wynosił 23,6 proc. Podobna tendencja dotyczy problemu niedostatecznego popytu na usługi. Od 2013 r., gdy stanowił barierę nawet dla 49,5 proc. firm, powoli spadał, by na koniec 2019 r. jako barierę wskazywało go już tylko 14 proc. firm.

W I. 2009-2019 koszty finansowej obsługi działalności stanowiły barierę dla ok. 30 proc. firm. Na koniec 2019 r. ten wskaźnik wyniósł 28,7 proc. Trudności z uzyskaniem kredytu bankowego zgłaszała 1-2 firmy na 10, a na koniec 2019 r. już mniej niż 1 – dokładnie 8,9 proc. Od 2012 r. z 49,6 proc. do 32,5 proc. na koniec 2019 r. spadł wskaźnik niepewności ogólnej sytuacji gospodarczej.

Wykres 12.

Pozostałe bariery działalności sektora budowlanego (2009-2019 r.)

Źródło: GUS

IV. Stan bezpieczeństwa w budownictwie polskim w latach 2009-2019

1. Poprawa bezpieczeństwa pracy w latach 2009-2019

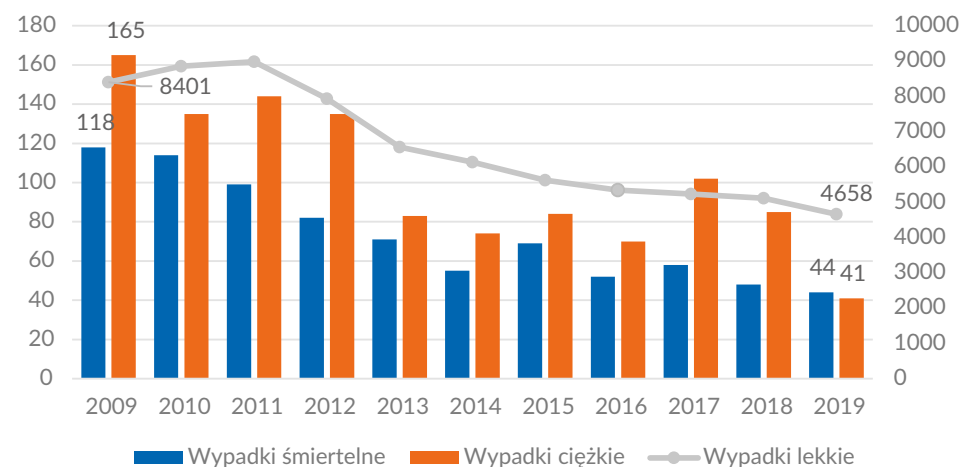
a. Liczba poszkodowanych i rodzaje wypadków

Liczba osób poszkodowanych w wypadkach w budownictwie spadła z 8684 w 2009 do 4743 w 2019 r., czyli o 45 proc. W tym czasie w całej gospodarce spadek był o wiele mniejszy i wyniósł tylko 4 proc. Udział wypadków w budownictwie w ogólnej liczbie wypadków w całej gospodarce narodowej spadł z 10 proc. w 2009 r. do 6,2 proc. w 2018 r. Największy spadek liczby poszkodowanych

w budownictwie odnotowano w przypadku wypadków ciężkich i śmiertelnych, odpowiednio o 75 i 63 proc. Statystyki poszkodowanych w wypadkach przy pracy wyraźnie pokazują, że na tle innych sektorów gospodarki budownictwo szybko i skutecznie poprawia bezpieczeństwo pracy.

Wykres 13.

Liczba poszkodowanych w wypadkach w budownictwie w zależności od rodzaju wypadku (2009-2019 r.)

Źródło: GUS

Sebastian Lewiński, Z-ca Dyrektora Biura Technicznego ds. BHP, Warbud

Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie wniosło znaczący wkład w ograniczenie liczby wypadków na budowach w Polsce. Przede wszystkim poprzez wspólne działania największych generalnych wykonawców, takie jak szkolenia, popularyzacja wiedzy, wypracowanie standardów, udało nam się wypromować modę na bezpieczeństwo na budowach oraz podnieść rangę i prestiż osób zajmujących się BHP. Dzięki naszym działaniom bezpieczeństwo stało się powszechnym elementem ofertowych w Polsce.

wanie standardów, udało nam się wypromować modę na bezpieczeństwo na budowach oraz podnieść rangę i prestiż osób zajmujących się BHP. Dzięki naszym działaniom bezpieczeństwo stało się powszechnym elementem ofertowych w Polsce.

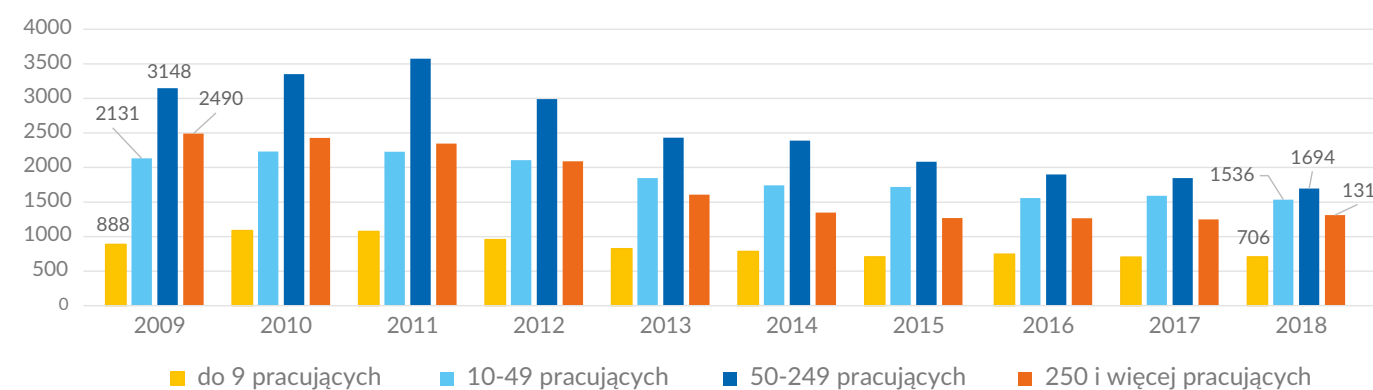
b. Wielkość firmy a liczba poszkodowanych

Szczegółowe dane pokazują, że w latach 2009-2018 liczba wypadków ze względu na wielkość firmy uległa zmianie. W 2009 r. za większość wypadków na budowach odpowiadały średnie i duże firmy. W 2019 r. proporcje się zmieniły i obok średnich, najwięcej wypadków zdarzało się w małych przedsiębiorstwach. W latach 2009-2018 najwyraźniej spadła liczba poszkodowanych, pracujących w największych firmach. W 2009

r. było ich 2490, a w 2018 – 1311, czyli o 47 proc. mniej. Podobny spadek, o 46 proc., obserwujemy w przypadku średnich firm. Natomiast w przypadku mniejszych jednostek, poszkodowanych z roku na rok również było mniej, ale poprawa nie była tak znacząca. W przypadku mikro- i małych firm liczba poszkodowanych w l. 2009-2018 spadła odpowiednio o 20 proc. i 28 proc.

Wykres 14.

Liczba poszkodowanych w wypadkach w zależności od wielkości firmy (2009-2018)

Źródło: GUS

GUS w 2018 r. odnotował najmniej wypadków w najmniejszych firmach, ale jeśli wziąć pod uwagę wypadki najpoważniejsze sytuacja była inna. To w mikro- i małych przedsiębiorstwach miało miejsce najwięcej wypadków śmiertelnych i ciężkich. Najmniej tego typu zdarzeń miało miejsce w fir-

mach zatrudniających 250 i więcej pracowników. Udział najpoważniejszych wypadków w wypadkach ogółem wyniósł w mikrofirmach 5,67 proc., w małych przedsiębiorstwach 3,45 proc., w średnich 1,48 proc., a w dużych 1,14 proc.

Rodzaj wypadku / wielkość firmy	do 9 pracowników	10-49 pracowników	50-249 pracowników	250 i więcej pracowników
Wypadki śmiertelne	14	21	8	5
Wypadki ciężkie	26	32	17	10
Pozostałe wypadki	666	1483	1669	1296

Źródło: GUS i obliczenia własne na podst. GUS

Nieco inny obraz zależności między wielkością firmy a bezpieczeństwem na budowach wyłania się z analiz Państwowej Inspekcji Pracy. Kontrole PIP stwierdzają mniej nieprawidłowości na budowach, na których inwestycje są realizowane przez duże, wyspecjalizowane podmioty. W tych firmach służby i procedury BHP działają efektywniej. Egzekwowane jest również przestrzeganie przepisów przez podwykonawców⁷.

Różnice we wnioskach, które płyną z analiz GUS i PIP do pewnego stopnia wynikają z faktu, że większość kontroli PIP ma miejsce w mikro i małych przedsiębiorstwach. Nie można jednak wykluczyć, że w wyniku słabości procedur najmniejsze firmy nie odnotowują wszystkich lżejszych wypadków tak skrupulatnie, jak duże firmy, w których procedury BHP działają sprawniej.

⁷ Zob. Sprawozdanie z działalności PIP z 2019 r. (s. 47, 49-53) i 2009 (s. 64, 67).

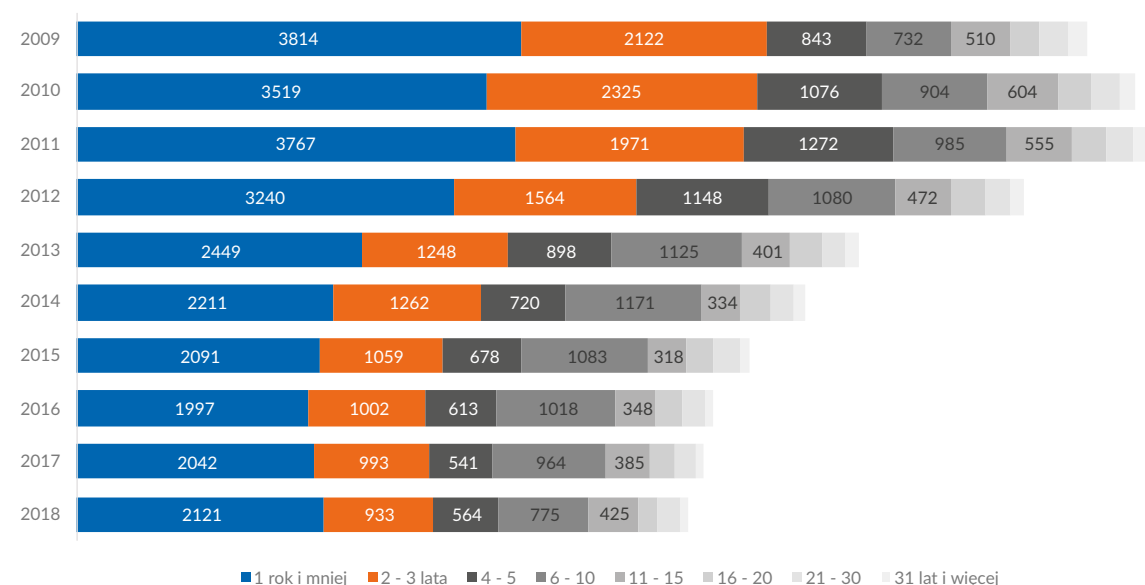
c. Staż pracy poszkodowanych w wypadkach

W I. 2009-2018 najwyższy odsetek wśród ofiar wypadków stanowili pracownicy z co najwyżej rocznym stażem pracy oraz ci, którzy przepracowali 2-3 lata. Jednocześnie właśnie w tych dwóch grupach, oraz wśród najbardziej doświadczonych pracowników, zanotowano największy spadek w liczbie poszkodowanych. W przypadku osób pracujących 31 lat lub dłużej zanotowano spadek aż o 66 proc., z 162

przypadków w 2009 r., do 63 w 2018 r. Z kolei w grupie ze stażem 1 rok lub krócej spadek poszkodowanych wyniósł 44 proc., a wśród osób pracujących 2-3 lata – 56 proc. Niepokojące zjawisko można zaobserwować wśród osób pracujących 6-10 lat. Do 2014 r. liczba wypadków z ich udziałem wzrastała wyraźnie. Następnie nieco spadła, ale w 2018 r. i tak była wyższa niż w 2009 r.

Wykres 15.

Liczba poszkodowanych w wypadkach przy pracy według stażu pracy (2009-2018)

Źródło: GUS

Michał Wasilewski, Koordynator Porozumienia dla Bezpieczeństwa w Budownictwie

Zwiększenie liczby wypadków u pracowników z doświadczeniem 6-10 lat wynika ze wzrostu liczby zatrudnionych na budowach obcokrajowców z za wschodniej granicy. Na polskich budowach w latach 2012-2017 musieliśmy zarządzać ogromną zmianą w obszarze kultury pracy. Dziś mamy budowle, na których obcokrajowcy stanowią 70% wszystkich zatrudnionych. Podejście obcokrajowców do spraw bezpieczeństwa to postawa bierna mimo,

że pracują z dużym zaangażowaniem. Taka sytuacja powoduje brak możliwości eliminowania przyczyn pierwotnych wypadków i widoczny wzrost błędów organizacyjnych. Od 2016 r. obcokrajowcy stanowią grupę docelową naszych działań. Wszystkie wypracowywane materiały: szkolenia, filmy instruktażowe, standardy tłumaczymy na języki ukraiński, rosyjski i angielski. Stworzyliśmy także system graficznego oznakowania budów z uwzględnieniem potrzeb pracowników obcojęzycznych.

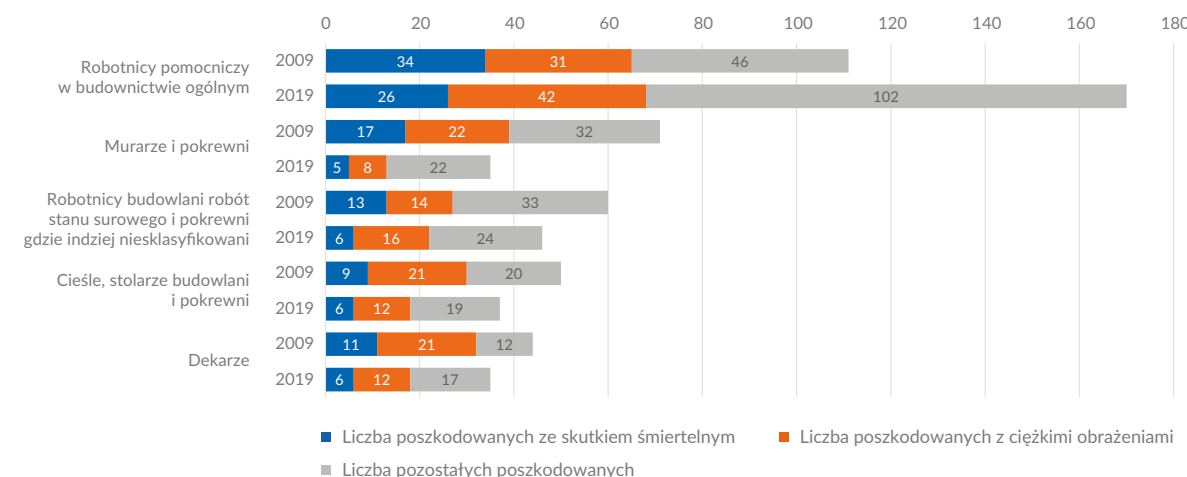
d. Poszkodowani według wykonywanego zawodu

Według danych PIP zarówno w 2009, jak i w 2019 r. wypadkom na budowach najczęściej ulegali robotnicy pomocniczy⁸. Jest to również jedyna kategoria pracowników, w której odnotowano więcej wypadków w 2019 (170 poszkodowanych) niż w 2009 r. (111). Należą do niej osoby najstabilniej wykwalifikowane, a jednocześnie część z nich to najprawdopodobniej obcokrajowcy. Według PIP pracowni-

cy zagraniczni na budowach często nie posiadają doświadczenia i kwalifikacji budowlanych, charakteryzują się inną kulturą pracy oraz niekomunikatywną znajomością języka polskiego, co wpływa negatywnie na bezpieczeństwo ich pracy. Poza tym warto zwrócić uwagę, że w latach 2009-2019 największy spadek liczby poszkodowanych nastąpił w przypadku murarzy, z 71 do 35, czyli o 50 proc.

Wykres 16.

Poszkodowani w wypadkach ze względu na zawód (2009, 2019)

Źródło: PIP (dane niepublikowane)⁹

O ile ogólna liczba poszkodowanych robotników pomocniczych wzrosła w 2019 r. w stosunku do 2009 r., o tyle liczba najpoważniejszych wypadków z ich udziałem znacząco spadła. W 2009 r. dla tej grupy udział poszkodowanych w wypadkach śmiertelnych i ciężkich w wypadkach ogółem wynosił 59 proc., a w 2019 r. – 40 proc.

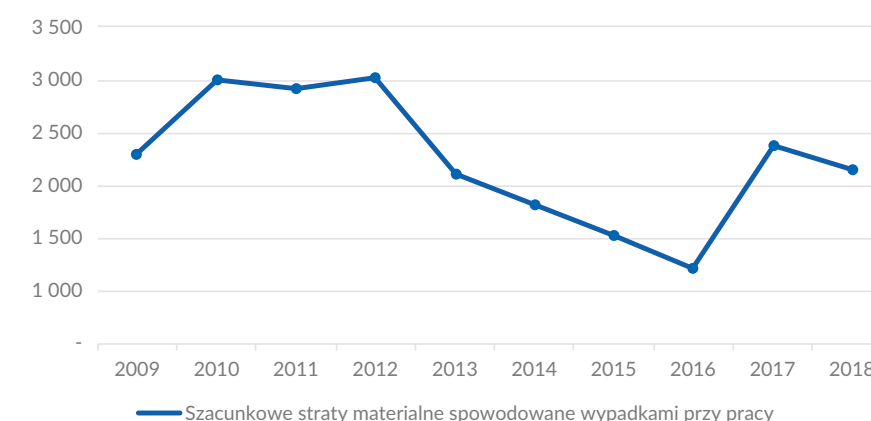
Podobnie wysoki spadek najbardziej poszkodowanych obserwujemy jeszcze w przypadku dekarzy, z 73 proc. do 51 proc. Udział poszkodowanych w wypadkach śmiertelnych i ciężkich w wypadkach ogółem wzrósł jedynie w przypadku robotników budowlanych robót stanu surowego, z 45 do 48 proc.

e. Koszty wypadków

Straty materialne spowodowane wypadkami przy pracy między rokiem 2009 a 2018 prawie nie uległy zmianie. Jednak w ciągu tych dziesięciu lat koszty, o których mowa wahały się od ponad 3 mln zł w 2012, do 1,2 mln w 2016 r. Poza tym jeżeli liczba poszkodowanych spada, a straty materialne pozostają na tym samym poziomie, oznacza to, że wypadki przy pracy w budownictwie generują de facto coraz większe straty materialne.

Wykres 17.

Szacunkowe straty materialne spowodowane wypadkami przy pracy (tys. zł) według stażu pracy (2009-2018)

Źródło: GUS

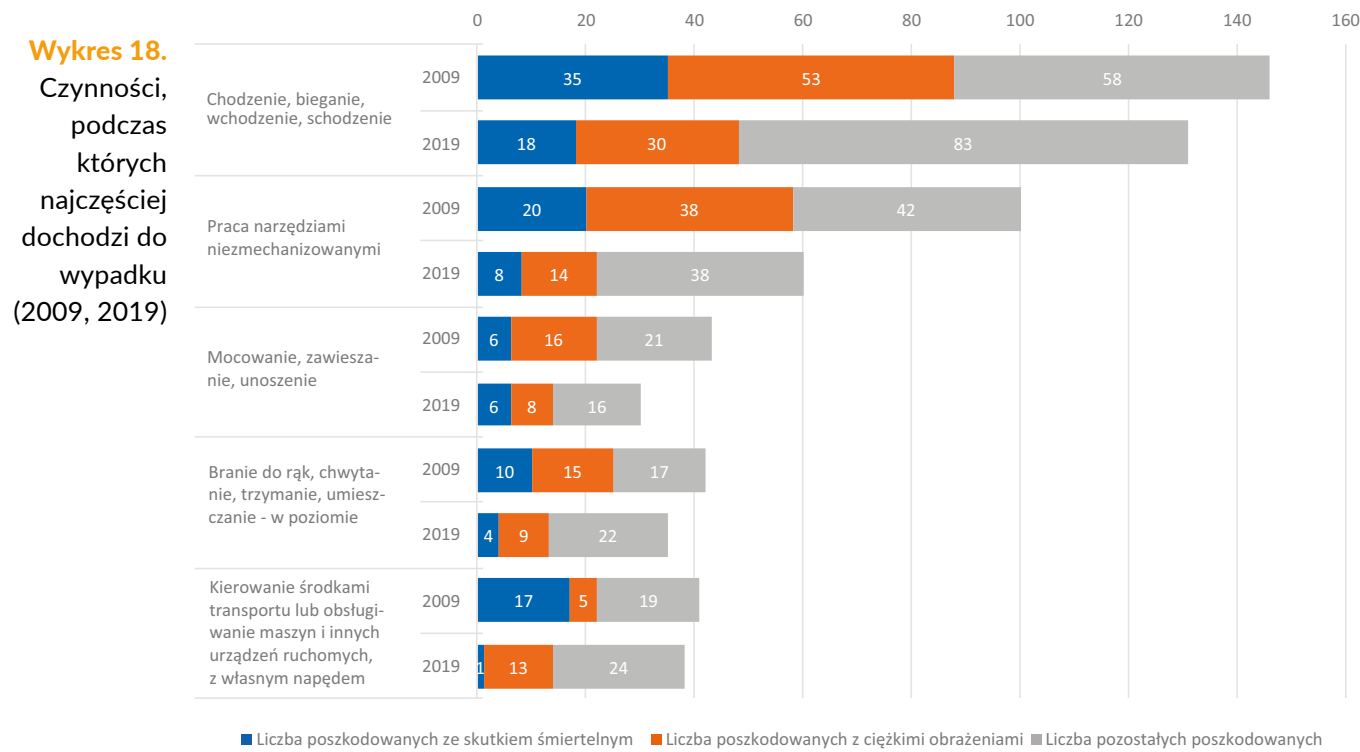
⁸ Dane PIP i GUS dot. liczby poszkodowanych w wypadkach są nieporównywalne ze względu na metodologię badań obu ośrodków.
⁹ Do analizy włączono jedynie te zawody, które występują w danych PIP zarówno w 2009, jak i w 2019 r.

2. Nieprawidłowości na budowach i środki zaradcze

a. Czynności, podczas których dochodzi do wypadków

Czynności, podczas których najczęściej dochodzi do wypadków na budowie to poruszanie się pracownika (chodzenie, schodzenie itp.). W 2009 r. PIP zanotował 146, a w 2019 – 131 poszkodowanych w tej kategorii. Z kolei praca narzędziami nie mechanicznymi stanowi działanie,

którego bezpieczeństwo od 2009 r. poprawiło się najbardziej. Liczba poszkodowanych w tej kategorii zmniejszyła się ze 100 do 60. W pozostałych kategoriach spadek ogólnej liczby poszkodowanych między 2009 a 2019 r. był nieznaczny.

Źródło: PIP (dane niepublikowane)

Gdy jednak weźmiemy pod uwagę liczbę wypadków śmiertelnych oraz ciężkich okaże się, że ich udział w każdej z kategorii spadł bardzo wyraźnie. W 2009 r. wahał się między 51 proc. dla mocowania, zawieszania i unosze-

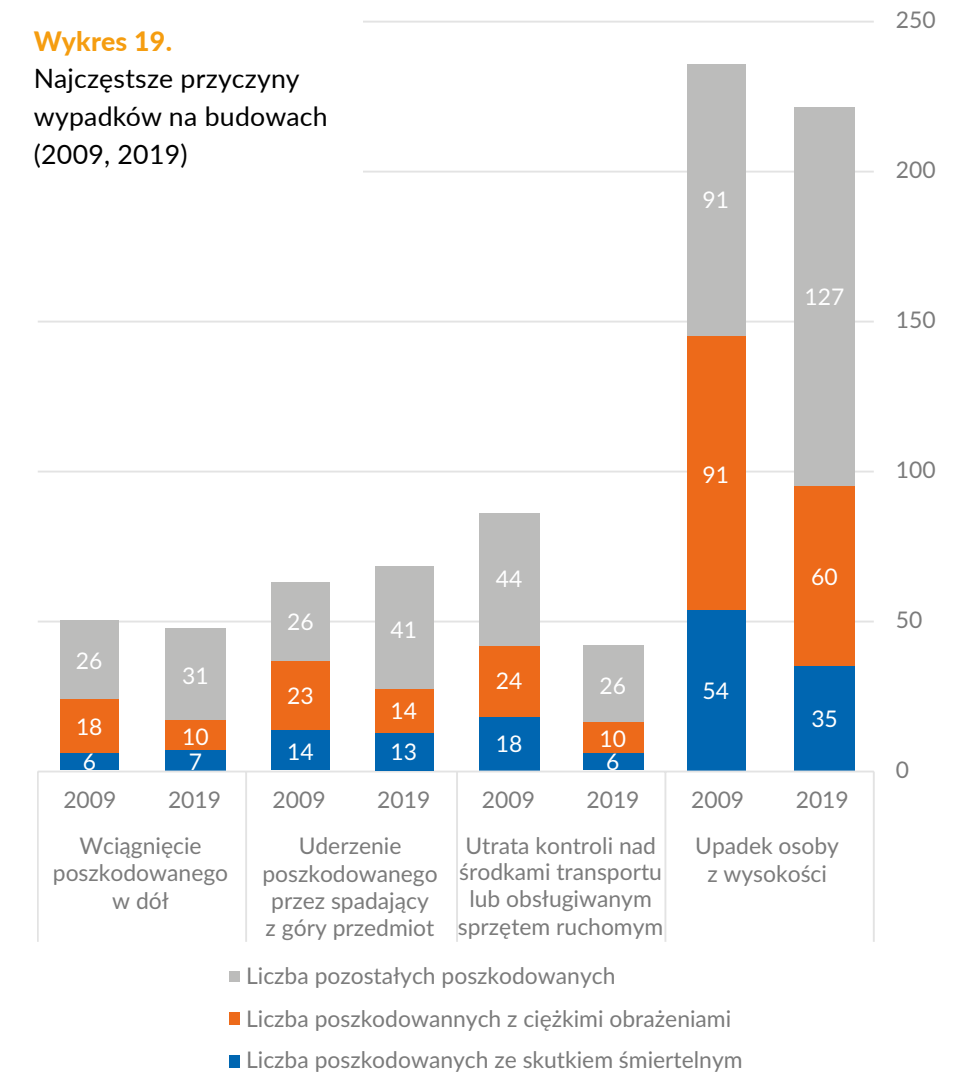
nia, a 60 proc. dla poruszania się a także brania do rąk. W 2019 r. wynosił od 47 proc. dla mocowania, do 37 proc. dla pozostałych kategorii.

b. Przyczyny wypadków

Wśród przyczyn wypadków na budowach zdecydowanie dominują upadki z wysokości. Dane PIP pokazują, że w ciągu lat w tym obszarze nie nastąpiła znacząca poprawa bezpieczeństwa. W 2009 r. było ich 236, a w 2019 – 222. Tak jest również w przypadku pozostałych najczęstszych przyczyn z wyjątkiem utraty kontroli nad środkiem transportu lub obsługiwanym sprzętem ruchomym. W tej ostatniej kategorii w 2019 r. poszkodowanych było 42, czyli ponad połowę mniej niż w 2009 r., gdy zanotowano ich 86.

O ile w l. 2009-2019 nie udało się zmniejszyć liczby poszkodowanych w poszczególnych kategoriach, o tyle wyraźnej zmianie na lepsze uległa liczba najczęściej poszkodowanych w każdej z grup. Udział wypadków ze skutkiem śmiertelnym i ciężkimi obrażeniami w ogólnej liczbie poszkodowanych w wyniku upadków z wysokości spadł z 61 do 43 proc., a w sytuacji uderzenia poszkodowanego przez spadający z góry przedmiot z 59 do 40 proc.

Wykres 19.
Najczęstsze przyczyny wypadków na budowach (2009, 2019)

Źródło: PIP (dane niepublikowane)

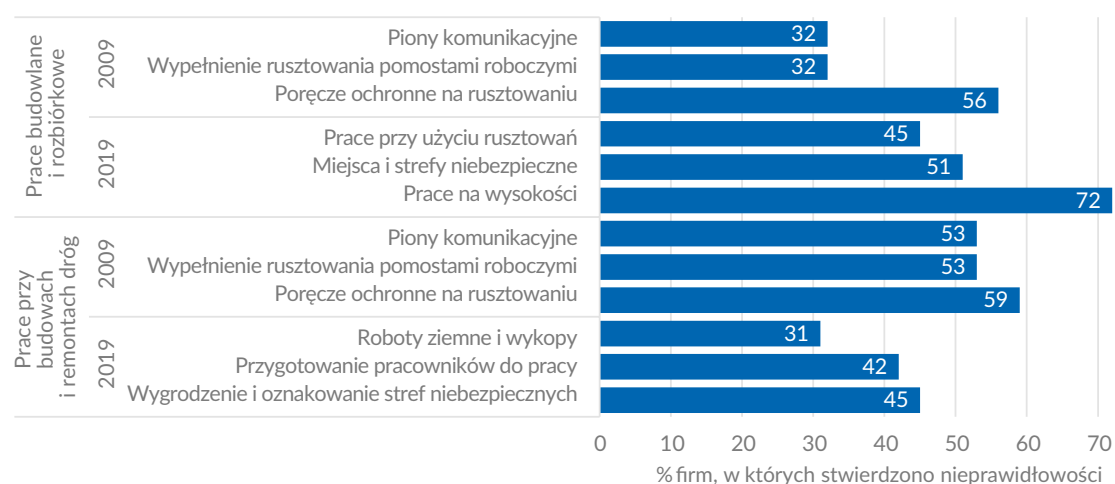

c. Nieprawidłowości na budowach

Kontrole PIP są nakierowane na te elementy budów, które stanowią największe zagrożenie dla bezpieczeństwa i higieny pracy. Wśród szczegółowych zagadnień przy pracach budowlanych inspektorzy zwracają uwagę przede wszystkim na roboty ziemne i wykopy, prace na wysokości, rusztowania. Warto zwrócić uwagę, że w 2019 r. w niemal 3/4 skontrolowanych firm podczas prac budowlanych i rozbiórkowych pojawiły się nieprawidłowości podczas prac na wysokości. Natomiast w 2009 r. najczęściej występujące nieprawidłowości zarówno przy pracach budowlanych, jak i przy budowie dróg, dotyczyły rusztowań i pionów komunikacyjnych.

PIP zwraca uwagę na fakt, że kluczowym czynnikiem wpływającym na bezpieczeństwo na budowach jest zaangażowanie pracodawcy oraz inwestora. Wśród tendencji na rynku budowlanym, które zwiększają ryzyka w zakresie BHP Inspekcja wymienia dużą liczbę małych firm, w których procedury bezpieczeństwa nie są skrupulatnie przestrzegane i gdzie panuje duża rotacja (często zagranicznych) pracowników zatrudnianych w oparciu o umowy cywilnoprawne. Natomiast z pozytywnych zmian, przekładających się na zwiększenie poziomu bezpieczeństwa, PIP wskazuje specjalizację firm w wybranych typach robót.

Wykres 20.
Najczęściej występujące nieprawidłowości stwierdzone podczas kontroli PIP (2009, 2019)

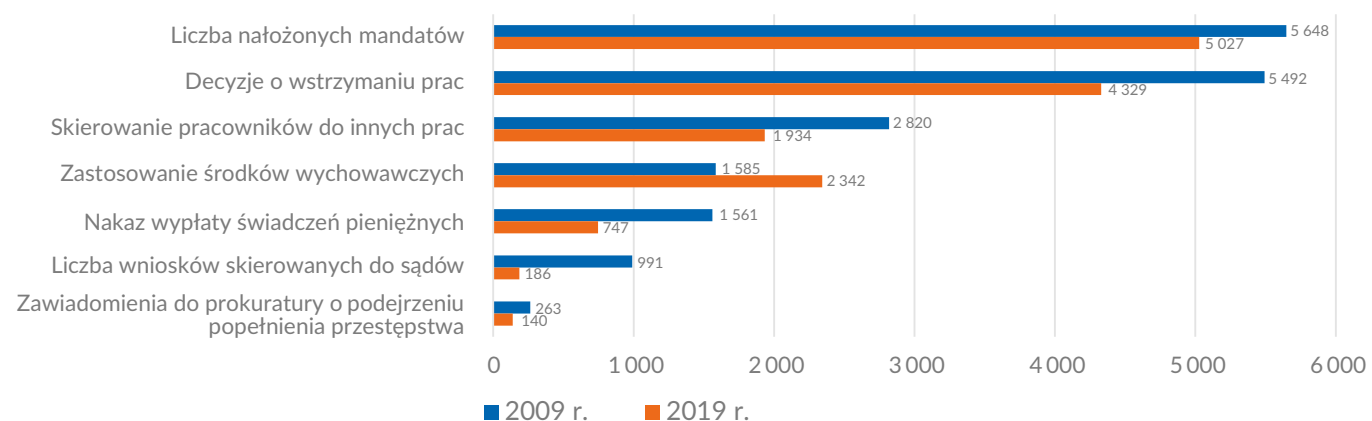
Źródło: PIP

d. Działania podjęte przez PIP

O poprawie bezpieczeństwa na budowach w l. 2009-2019 świadczy fakt, że liczba niemal wszystkich działań prewencyjnych i karzących, podejmowanych przez PIP podczas i w wyniku kontroli, zmniejsza się. Najwięcej, bo aż o 81

proc. spadła liczba wniosków do sądów. W 2019 r. PIP o 47 proc. rzadziej niż w 2009 r. zawiadamiał także prokuraturę. Natomiast o 48 proc. wzrosła liczba zastosowanych środków wychowawczych.

Wykres 21.
Działania PIP wobec firm budowlanych (2009, 2019)

Źródło: PIP

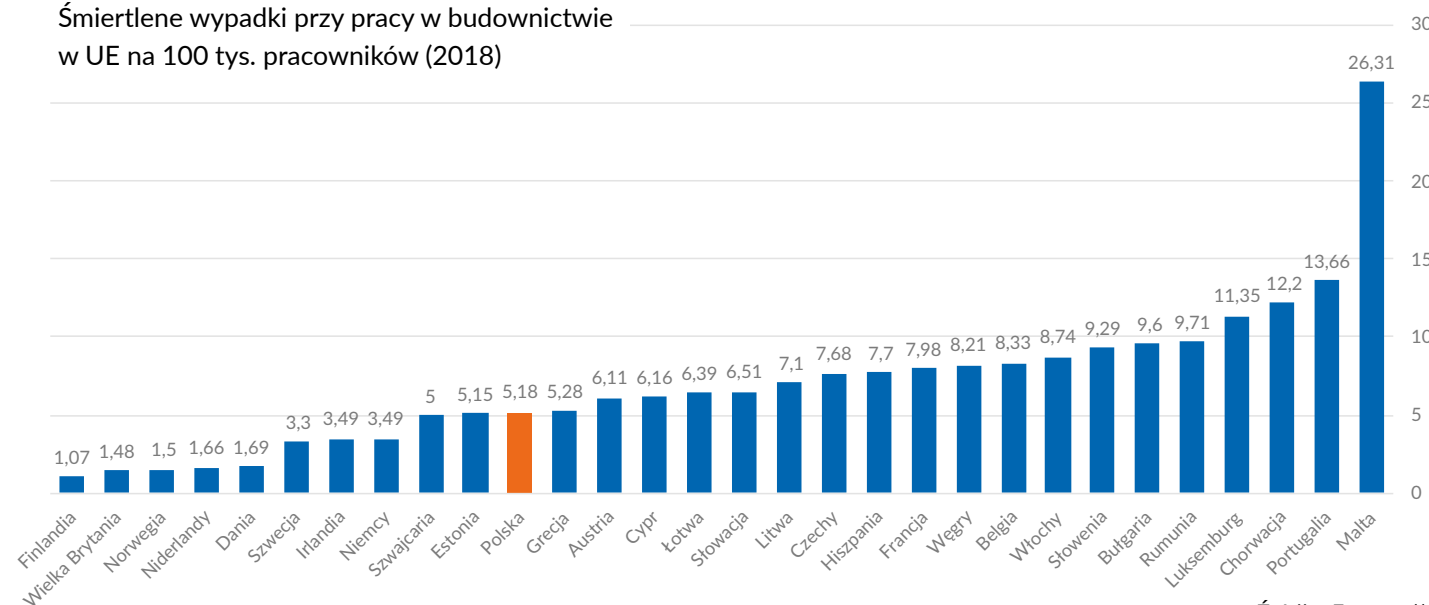
3. Wypadkowość w budownictwie polskim na tle UE (2018 r.)

Według ostatnich dostępnych danych Eurostatu polskie place budowy należą do szerokiej czołówki najbezpieczniejszych w Unii Europejskiej. Wskaźnik 5,18 wypadku śmiertelnego na 100 tys. zatrudnionych jest niewiele gorszy od Szwajcarii (5), lepszy natomiast od wielu lepiej roz-

winiętych gospodarczo krajów tzw. Starej Unii, jak Austria (6,11), Francja (7,98) czy Belgia (8,33)¹⁰. Najbezpieczniejsze place budowy znajdują się w krajach skandynawskich oraz Wielkiej Brytanii i Niderlandach.

Wykres 22.

Śmiertelne wypadki przy pracy w budownictwie w UE na 100 tys. pracowników (2018)

Źródło: Eurostat¹¹

¹⁰ Przystaczymy jedynie dane dot. wypadków śmiertelnych, ponieważ dane nt. pozostałych wypadków sam Eurostat uważa za niewiarygodne, zwłaszcza w odniesieniu do krajów z najniższym wskaźnikiem, jak Bułgaria czy Rumunia. Warto nadmienić, że w tym zestawieniu Polska także ma jeden z niższych wskaźników w UE.
¹¹ Dane dla Portugalii, Francji, Szwajcarii i Finlandii pochodzą z 2017 r.

V. Działalność Porozumienia dla Bezpieczeństwa w Budownictwie (2010-2019)

1. Misja, sygnatariusze, struktura organizacji

W 2010 r. firmy Bilfinger & Berger, Budimex, Hochtief, Mostostal Warszawa, Polimex Mostostal, Skanska i Warbud podpisały „Deklarację w sprawie porozumienia dla bezpieczeństwa pracy w budownictwie”.

Misją największych generalnych wykonawców, zrzeszonych w Porozumieniu dla Bezpieczeństwa w Budownictwie, jest ograniczenie liczby wypadków na budowach poprzez propagowanie kultury bezpieczeństwa, uświadamianie niebezpieczeństw związanych z pracą na budowie oraz zapobieganie ryzykom i wypadkom.

W październiku 2020 r. Porozumienie uzyskało wpis do KRS stając się formalnie związkiem pracodawców.

W październiku 2020 r. Porozumienie uzyskało wpis do KRS stając się formalnie związkiem pracodawców.

SYGNATARIUSZE POROZUMIENIA DLA BEZPIECZEŃSTWA W BUDOWNICTWIE (2020 R.)

CZŁONKOWIE ZRZESZENI

Celem współpracy przedsiębiorstw-sygnatariuszy i firm zrzeszonych w Porozumieniu dla Bezpieczeństwa w Budownictwie jest wdrażanie standardów bezpieczeństwa, w tym wprowadzanie systemowych rozwiązań z dziedziny BHP oraz działalność edukacyjno-szkoleniowa.

Sygnatariusze Porozumienia pełnią dwuletnią prezydencję. Decyzję o nominacji podejmuje Komitet Sterujący Porozumienia. Firma, której reprezentant pełni funkcję prezydenta odpowiedzialna jest za organizację prac Porozumienia i ponoszenie bieżących kosztów jego działalności.

PREZYDENCI POROZUMIENIA DLA BEZPIECZEŃSTWA W BUDOWNICTWIE

- Jacek Leczkowski, Erbud, 2020-2021 r.
- Leszek Gołąbiecki, Unibep, 2018-2019 r.
- Jerzy Werle, Warbud, 2016-2017 r.
- Dariusz Blocher, Budimex, 2014-2015 r.
- Krzysztof Andrulowicz, Skanska, 2012-2013 r.

OSOBY ZASŁUŻONE DLA POROZUMIENIA DLA BEZPIECZEŃSTWA W BUDOWNICTWIE

- Wiktor Piwkowski, Przewodniczący Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa w latach 2005-2008, 2008-2012
- Tadeusz Zając, Główny Inspektor Pracy w latach 1999-2002, 2008-2011
- Zbigniew Janowski, Przewodniczący Związku Zawodowego Budowlani od 1991 r.

Najwyższym organem Porozumienia jest Komitet Sterujący, sprawujący kontrolę nad jego działalnością. Tworzą go prezesi i wiceprezesi zarządów firm-sygnatariuszy. Posiedzenia Komitetu odbywają się raz na kwartał. Za merytoryczną pracę nad projektami Porozumienia odpowiada grupa robocza. Składa się ona z osób odpowiedzialnych za BHP w firmach-sygnatariuszach. Jest dzielona na podgrupy, w zależności od potrzeb prowadzonych projektów.

Za synergię działań Porozumienia pomiędzy wszystkimi jego organami, za komunikację wewnętrzną i zewnętrzną odpowiada Koordynator. Zatrudniany jest przez sygnatariusza pełniącego w danym roku prezydencję. Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie ma charakter otwarty, mogą do niego przystąpić firmy spełniające określone standardy oraz propagujące ideę bezpieczeństwa na budowie.

2. Osiągnięcia i sukcesy

a. Ujednolicone wymagania dla podwykonawców

We wszystkich firmach Porozumienia obowiązuje wspólny wzór w umowach na wykonawstwo, transport i świadczenie usług z użyciem żurawi wieżowych i szybkomontują-

cych. Partner biznesowy współpracujący z sygnatariuszami spotyka się z takimi samymi, ujednoliconymi wymaganiami BHP w umowie.

b. System obowiązkowych szkoleń BHP

W firmach uczestniczących w Porozumieniu obowiązuje jeden system obowiązkowych szkoleń z zakresu BHP wraz ze zestandaryzowanymi materiałami pomocniczymi, dostępnymi również on-line.

Szkolenie informacyjne jest obowiązkowe dla wszystkich osób rozpoczynających pracę na placu budowy. Najczęściej

prowadzone jest przez przedstawiciela generalnego wykonawcy, ale w przypadku dużych projektów dopuszcza się zapoznanie z nim pracowników przez kierownictwo podwykonawcy. Celem szkolenia jest dostarczenie podstawowej wiedzy z zakresu BHP i organizacji na placu budowy oraz wskazanie sposobów reagowania na niebezpieczne sytuacje.

Filmowy materiał szkoleniowy dla pracowników dostępny jest również w języku ukraińskim i rosyjskim

Źródło: <http://www.porozumieniedlabezpieczenstwa.pl/baza-wiedzy/materialy-edukacyjne.html>

Opracowane zostały także programy i materiały obowiązkowych szkoleń okresowych BHP. Skierowane są one do pracowników produkcyjnych i kierowników. Motywem przewodnim programów jest budowlany proces organizacyjny i technologiczny w budownictwie. Przygotowano je specjalnie dla pracowników budów wszystkich szczebli. W firmach Porozumienia średnia ocena szkoleń wystawiona przez uczestników z ostatnich czterech lat wynosi 4.8

w skali 1 – 5. Obecnie przygotowany jest film na szkolenie okresowe dla obcokrajowców.

W celu podniesienia jakości szkoleń BHP na rynku firmy Porozumienia dzielą się swoją wiedzą i doświadczeniem z siedmioma firmami szkoleniowymi: Feuer, Seka, Sela – BHP, Secura, Tam Szkolenia, Team Prevent, Beaware. Trenerzy prowadzący szkolenia zostali poddani selekcji. Szkolenia są już dostępne w całej Polsce.

c. Tydzień Bezpieczeństwa w budownictwie

Całość zachowań pracowników zgodna z przepisami i standardami tworzy kulturę BHP. Skutecznym narzędziem popularyzacji kultury BHP w branży budowlanej jest Tydzień Bezpieczeństwa organizowany przez Porozumienie. Patronat honorowy nad wydarzeniem sprawuje Główny Inspektor Pracy.

Tydzień Bezpieczeństwa to największa w Polsce inicjatywa na rzecz promowania kultury BHP. Wydarzenie na stałe wpisało się w kalendarz sektora budowlanego. Każda edycja gromadzi tysiące uczestników, nie tylko pracowników firm budowlanych, ale też inwestorów, podwykonawców i dostawców.

d. System potwierdzający kwalifikacje pracowników

W ramach Porozumienia została opracowana możliwość potwierdzenia lub zdobycia kwalifikacji zawodowych. Celem jest identyfikacja osób posiadających kompetencje do pracy na budowie, pracujących i nadzorujących prace szczególnie niebezpieczne takie jak praca na wy-

sokości, z użyciem sprzętu ciężkiego, zadania wykonywane z użyciem chemii budowlanej. Przedstawiciele Porozumienia uczestniczą też w przygotowaniu sektorowej ramy kwalifikacji dla budownictwa.

OPRACOWANE ZOSTAŁY TRZY POZIOMO KWALIFIKACJI:

Pracownik gotowy do wykonywania prac niebezpiecznych na budowie, np. praca na wysokości, pod ruchem, praca z chemią budowlaną, w pobliżu sprzętu ciężkiego itp.

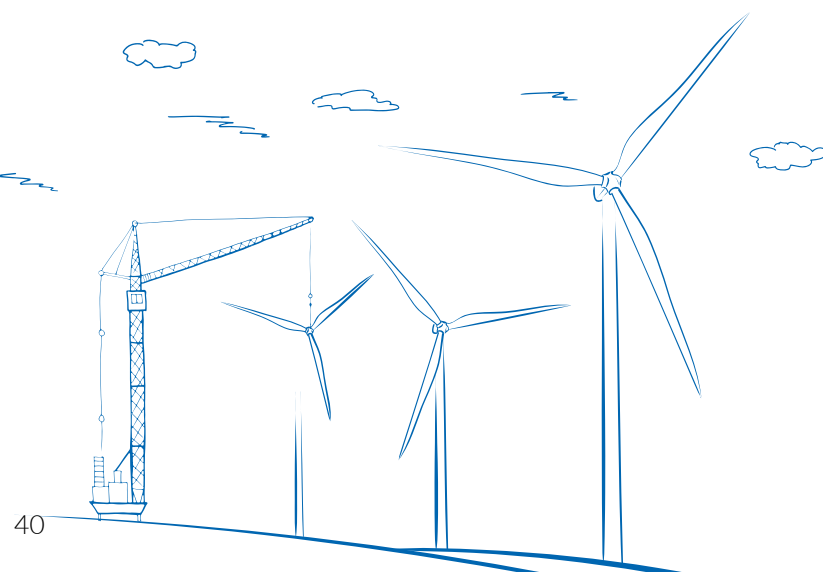
Nadzorujący pracę (sporządzający IBWR) – kwalifikacja przeznaczona dla brygadzystów i majstrów. Osoby posiadające kwalifikację przejdą egzamin z zasad organizacji robót budowlanych w sposób bezpieczny.

Ekspert BHP w budownictwie czyli doradca Kierownika Budowy, projektanta i inwestora w zarządzaniu bezpieczeństwem na wszystkich etapach projektu.

e. Zarządzanie ryzykiem

Porozumienie opracowało wytyczne i wspólny wzór Instrukcji Bezpiecznego Wykonania Robót (IBWR). Dokument został wdrożony na wszystkich budowach, na których generalnym wykonawcą są firmy Porozumienia. Instrukcja musi być przygotowana dla konkretnego zadania na budowie i zawierać sposób zabezpieczenia pracownika przy wykonywaniu czynności związanych z wykonywaną pracą. Porozumienie opracowało również pakiet standardów bezpiecznej pracy. Powstało kompendium ogólnodo-

stępnej wiedzy stanowiące efekt doświadczeń i wieloletniej praktyki budowlanej firm wchodzących w skład Porozumienia. Zawiera ono informacje obejmujące wszystkie etapy projektowe – od planowania, przez organizowanie, aż do wykonywania robót. W standardach uwzględniono m.in. prace w wykopach, na wysokości, w transporcie pionowym oraz organizację placu budowy. Część materiałów dostępna jest również w językach ukraińskim i rosyjskim.

3. Współpraca z instytucjami publicznymi i branżowymi

a. Instytucje, dzięki którym powstało Porozumienie

Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie powstało dzięki inspiracji następujących instytucji publicznych i branżowych: Głównego Inspektora Pracy, Polskiego

Związku Inżynierów i Techników Budownictwa, Związku Zawodowego „Budowlani” oraz Polskiego Związku Pracodawców Budownictwa.

b. Państwowa Inspekcja Pracy

Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie i Państwowa Inspekcja Pracy w 2019 r. podpisały list intencyjny dotyczący współpracy. Obie organizacje współdziałają zwłaszcza w obszarze promowania kultury BHP, wymiany wiedzy i dobrych praktyk, związanych z bezpieczeństwem na budowach.

Główny Inspektor Pracy patronuje Tygodniowi Bezpieczeństwa, flagowemu wydarzeniu, organizowanemu przez Porozumienie. Z kolei Porozumienie jest partnerem konkursu Buduj Bezpiecznie, organizowanego przez Głównego Inspektora Pracy.

c. Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad

Deklaracja o współpracy Porozumienia z GDDKiA została podpisana w połowie 2020 r. i stanowiła sformalizowanie działań, które obie instytucje podejmowały wspólnie już wcześniej. Przede wszystkim wspólnie zostały wypracowane wytyczne BHP, które zostaną załączone do Progra-

mu Funkcjonalno-Użytkowego i tym samym znajdą zastosowanie we wszystkich kontraktach realizowanych przez GDDKiA w systemie „Projektuj i Buduj”. Za nieprzestrzeganie podstawowych zasad BHP przewidziane będą kary umowne.

d. Zakład Ubezpieczeń Społecznych

W 2016 oraz w 2018 r. Porozumienie wspólnie z ZUS zrealizowało wspólny projekt ogólnokrajowych szkoleń nt. bezpieczeństwa dla pracowników budowlanych. Program szkolenia został przygotowany przez Porozumienie i obej-

mował najważniejsze zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa podczas wykonywania prac budowlanych, m.in. pracy na wysokości, pracy w wykopach oraz przy liniach energetycznych.

e. Pozostałe instytucje

- Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy,
- Polska Izba Inżynierów Budownictwa,
- Polski Związek Pracodawców Budownictwa,

- Ogólnopolskie Stowarzyszenie Pracowników Służby BHP,
- Solidarność – Krajowy Sekretariat Budownictwa,
- Politechnika Warszawska.

4. Dobre praktyki europejskie

Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie nie tylko wprowadza w życie własne rozwiązania, poprawiające bezpieczeństwo na budowach. Monitoruje również zagra-

niczne rozwiązania w tym obszarze i implementuje najlepsze praktyki, które pozwalają w jeszcze większym stopniu poprawić standardy BHP w Polsce.

a. Brytyjski system certyfikacji

Brytyjskie budowy są jednymi z najbezpieczniejszych w Unii Europejskiej. Według Eurostatu Wielka Brytania w 2018 r. osiągnęła drugi najniższy wskaźnik wypadków śmiertelnych w budownictwie na 100 tys. mieszkańców – zaledwie 1,48. System potwierdzania umiejętności pracowników jest jednym z czynników wpływających na bezpieczeństwo pracy na brytyjskich budowach.

Brytyjski „System certyfikacji umiejętności budowlanych” (CSCS) to zestaw kart identyfikacyjnych, które w zależności od koloru świadczą o kwalifikacjach zawodowych pracownika, a dzięki wbudowanym chipom mogą również służyć jako przepustka na teren budowy. Posiadanie karty nie jest obowiązkiem ustawowym, ale wszystkie większe brytyjskie firmy budowlane wymagają od swoich pracowników i podwykonawców jej posiadania.

EUROPEJSKIE ORGANIZACJE BUDOWLANE ZA WSPÓLNYMI RAMAMI KWALIFIKACJI

Europejska Federacja Przemysłu Budowlanego (FIEC) w rekomendacjach dla Komisji Europejskiej na lata 2019-2024 sugeruje „promowanie i wspieranie narzędzi oraz inicjatyw wzmacniających wzajemne uznawanie kwalifikacji zawodowych bez zaniżania standardów, w celu ułatwienia mobilności usług, studentów oraz pracowników w ramach wspólnego rynku”.

Międzynarodowa Organizacja Koordynatorów BHP w Budownictwie dostrzegła konieczność stworzenia europejskiego standardu w zakresie koordynacji zasad BHP na budowach. W tym celu w 2019 r. opublikowała ramy kwalifikacji zawodowych koordynatorów BHP.

Karty są wydawane przez państwową Radę Przemysłu Budowlanego ds. Szkoleń (CITB). By uzyskać kartę kandydat poza uiszczeniem opłaty musi przejść test BHP oraz przedstawić poziom kwalifikacji zawodowych. Najpowszech-

niejszym systemem potwierdzenia kwalifikacji są Krajowe Kwalifikacje Zawodowe (NVQ). Również niektóre programy akademickie umożliwiają zdobycie certyfikatów aprobowanych przez CITB.

Źródło: www.cscs.uk.com

CITB prowadzi spis elektroniczny wszystkich posiadaczy kart. Karta CSCS jest ważna przez 5 lat, po czym by odnowić kartę trzeba po raz kolejny potwierdzić kwalifikacje oraz zaliczyć test BHP.

System CSCS wprowadzono w 1995 r. Jednak dopiero w latach dwutysięcznych w związku z wzrostem liczby śmiertelnych wypadków na budowach i naciskami rządu brytyjskiego system zaczął być stosowany na szerszą skalę. Firmy budow-

lane przyjęły politykę „100% kart”. Tym samym każda osoba, która chciała wejść na teren budowy musiała posiadać CSCS. Z biegiem czasu okazało się jednak, że 75 proc. kart, będących w użyciu nie wymagało posiadania kwalifikacji związanych z budownictwem, ponieważ były wydawane osobom, które nie pracowały bezpośrednio na budowie. Obecnie karty te są wycofywane. Pozostaną tylko te, świadczące o kwalifikacjach zawodowych pracowników budów.

b. Nagrody i wyróżnienia Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia Pracy (2016-2019)

Nagrody przyznawane przez Europejską Agencję Bezpieczeństwa i Zdrowia Pracy, a także rekomendacje UE (zob. pkt 5) pokazują, że w europejskich instytucjach rozumienie

BHP jest szerokie. Uwzględnia nie tylko kwestię wypadków i związanych z nimi procedur, ale również zdrowotny a także społeczny dobrostan pracowników.

KRAJ	DOBRA PRAKTYKA	PROBLEM I JEGO ROZWIĄZANIE	KORZYŚCI
Francja	Wyeliminowanie niebezpiecznych rozpuszczalników w sektorze naprawy i budowy dróg	Do analizy próbek asfaltu używano rozpuszczalnika sklasyfikowanego jako substancja rakotwórcza, mutagenna i działająca szkodliwie na rozrodczość. W wyniku badań zastąpiono go w firmie bezpiecznym odczynnikiem	<ul style="list-style-type: none"> • Bezpieczeństwo pracowników • Zwiększenie produktywności laboratorium firmy o 30 proc. • Możliwość implementacji w innych krajach UE
Irlandia	Eliminacja ryzyka związanego z pyłem respirabilnej krzemionki krystalicznej (RCS) w sektorze budowlanym	RCS jest rakotwórcza, jej pył stanowi powszechne zagrożenie na placach budowy. Firma wykorzystała bezpieczne zamienniki i wprowadziła procedury bezpieczeństwa	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie bezpieczeństwa pracowników poprzez ograniczenie ich ekspozycji na szkodliwy pył • Zmniejszenie kosztów pracy o 35 proc. • Zmniejszenie kosztów czyszczenia o 18 proc. • Możliwość implementacji w innych krajach UE
Wielka Brytania	Bezpłatne narzędzie internetowe służące do wyboru najlepszych środków ochrony pracowników przed oparami spawalniczymi	Opary powstające w wyniku spawania powodują ryzyko chorób układu oddechowego pracowników. Darmowe internetowe narzędzie ułatwia wybór odpowiedniego sposobu kontroli i ochrony przed oparami	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie wśród pracowników świadomości zagrożeń i możliwości przeciwdziałania im • Przez pierwsze 3 miesiące narzędzie zostało wykorzystane 1,7 tys. razy • Możliwość wykorzystania w innych krajach UE
Finlandia	Działania umożliwiające robotnikom budowlanym przechodzenie na emeryturę w dobrym zdrowiu	Obciążenia fizyczne i wypadki powodują, że wielu pracowników budowlanych odchodzi z pracy przed osiągnięciem wieku emerytalnego. Firma budowlana poprawiła bezpieczeństwo dzięki elektronicznemu systemowi zgłaszania nieprawidłowości oraz wprowadziła rehabilitację zawodową oraz przekwalifikowanie pracowników	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba urazów wiążących się z utratą czasu pracy zmniejszyła się w latach 2005–2015 ze 116 do 13,9 (na milion godzin pracy). • Zwiększono świadomość nt. niebezpieczeństw w pracy, liczba zgłaszanych zastrzeżeń dotyczących bezpieczeństwa wzrosła z 18 w 2010 r. do 1425 w 2015 r. • Obniżenie kosztów związanych z wcześniejszym przechodzeniem na emeryturę.

Źródło: Źródło: Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy

c. Rekomendacje Komisji Europejskiej

W latach 2014-2020 cele UE w zakresie zmniejszenia liczby wypadków przy pracy w całej gospodarce, nie tylko w budownictwie, określały strategiczne ramy dotyczące

bezpieczeństwa i higieny pracy. W 2017 r. Komisja Europejska opublikowała kolejny dokument „Bezpieczniejsze i zdrowsze warunki pracy dla wszystkich”.

TRZY GŁÓWNE DZIAŁANIA W ZAKRESIE BEZPIECZEŃSTWA I HIGIENY PRACY

1. Zaostrzenie walki z chorobami nowotworowymi pochodzenia zawodowego przez opracowywanie wniosków legislacyjnych oraz częstsze opracowywanie wytycznych i podnoszenie świadomości.
2. Pomoc przedsiębiorstwom, a w szczególności mikroprzedsiębiorstwom i MŚP, w przestrzeganiu przepisów w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy.
3. Współpraca z państwami członkowskimi i partnerami społecznymi nad usuwaniem lub nowelizacją nieaktualnych przepisów oraz ponowne skupienie wysiłków na zapewnieniu lepszej i szerszej zakrojonej ochrony pracowników oraz przestrzeganiu i egzekwowaniu prawa w miejscu pracy.

Źródło: Komisja Europejska, Bezpieczniejsze i zdrowsze warunki pracy dla wszystkich – nowelizacja przepisów i polityki UE w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (2017)

Jednym z priorytetów UE jest zwiększanie poziomu bezpieczeństwa pracy w mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach. Nakierowanie działań właśnie na ten segment rynku wynika z faktu, że według KE „Jedynie 69 proc. mikroprzedsiębiorstw deklaruje, że przeprowadzane są w nich regularne oceny ryzyka w zakresie BHP”. Dla dużych firm ten wskaźnik wynosi 96 proc. Główną przyczyną, dla której ok. 1/3 mniejszych firm nie przeprowadza tego rodzaju

ocen są ograniczenia w kapitale finansowym oraz ludzkim a także trudności w zdobyciu odpowiedniej wiedzy. Aby ułatwić mikro oraz MŚP dostęp do wiedzy i dobrych praktyk z zakresu BHP, Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy opracowała internetowe narzędzie do oceny ryzyka bezpieczeństwa w pracy (OiRA). Podobne narzędzia zostały przygotowane również w niektórych krajach członkowskich np. Niderlandach, Irlandii i Polsce.

W Polsce system interaktywnej oceny ryzyka zawodowego nosi nazwę IRYS i jest dostępny na stronie internetowej Centralnego Instytutu Ochrony Pracy.

Komisja Europejska podkreśla wagę i konieczność wykorzystywania bezpłatnych internetowych narzędzi, związanych z BHP. Dostrzega możliwość wykorzystania zapisu procesu oceny ryzyka w programie komputerowym jako dowodu na przestrzeganie przepisów. Apeluje również, aby instytucje rządowe w krajach członkowskich uznawały dokumenty tego typu.

Wśród rekomendacji UE w zakresie działań z obszaru BHP pojawia się również problem niedoboru pracowników oraz

procesów demograficznych i związana z tym kwestia obecności na rynku pracy osób w starszym wieku. Według KE część pracowników przedwcześnie rezygnuje z pracy z powodu problemów zdrowotnych, związanych m.in. z nieodpowiednimi warunkami pracy.

Komisja Europejska zachęca również państwa członkowskie do wprowadzania rozwiązań prawnych, poszerzających unijne wymagania, dotyczące BHP.

PRZYKŁADY WSPÓŁDZIAŁANIA SZCZEBLA UNIJNEGO Z KRAJOWYM

- Wymóg zewnętrznej certyfikacji przez konsultanta w przypadku ocen ryzyka przygotowanych przez pracodawców. Taki obowiązek nie został określony w dyrektywie ramowej; został on jednak wprowadzony do niektórych przepisów krajowych, a jego bezpośredni koszt jest ponoszony przez przedsiębiorstwa
- Obowiązek przechowywania podpisanych dokumentów oraz inne wymogi dotyczące dokumentacji związanej z wyznaczaniem różnych podmiotów z sektora BHP, podczas gdy przepisy UE wymagają jedynie wyznaczenia odpowiednich podmiotów.

Źródło: Komisja Europejska, *Bezpieczniejsze i zdrowsze warunki pracy dla wszystkich – nowelizacja przepisów i polityki UE w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (2017)*

Porozumienie dla Bezpieczeństwa w Budownictwie

Bibliografia

- Eurostat, *Accidents at work statistics*
- Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy, *Konkurs dobrych praktyk. Zdrowe i bezpieczne miejsce pracy (2016-2019)*
- Komisja Europejska, *Bezpieczniejsze i zdrowsze warunki pracy dla wszystkich – nowelizacja przepisów i polityki UE w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (2017)*
- GUS, *Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach 2000-2020 r.*
- GUS, *Popyt na pracę w 2019 r.*
- GUS, *Pracujący i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2019 r.*
- GUS, *Produkcja budowlano-montażowa (2009-2019)*
- GUS, *Rachunki kwartalne produktu krajowego brutto (2009-2019)*
- GUS, *Rocznik statystyczny pracy (2010-2019)*
- GUS, *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2013 r.*
- GUS, *Wypadki przy pracy (2009-2019)*
- GUS, *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON, 2019 r.*
- PIP, *Sprawozdanie Głównego Inspektora Pracy z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2009 r.*
- PIP, *Sprawozdanie z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2019 r.*

Warszawa, listopad 2020

Porozumienie
dla Bezpieczeństwa
w Budownictwie

